

Shiraz University
RICeST
ISC

ISSN: 2008-7926

Journal of

Legal Studies

Scientific

Vol. 17, Issue 3, Autumn 2025

JLS

Journal of Legal Studies

Journal Homepage: <https://jls.shirazu.ac.ir/>
doi: <https://10.22099/JLS.2025.50707.5184>

Research Article

The Interception of Communications in the International Criminal Court with Emphasis on the *Bemba et al.* Case

Abbas Barzegarzadeh

Assistant Prof., International law, faculty of Law, Islamic Azad University, Bushehr branch,
Bushehr, iran

Article history:

Received: 10-07-2024

Accepted: 07-01-2025

Abstract

Introduction: Following the issuance of charges for crimes against humanity and war crimes against Mr. Bemba, the International Criminal Court (ICC), pursuant to Article 70 of the Rome Statute (hereinafter: the Statute), adjudicated the charges against Mr. Bemba and others under the title "Offences against the Administration of Justice." Given the payment of bribes by Mr. Bemba through his lawyer, Mr. Aimé Kilolo Musamba, to witnesses, the Prosecutor submitted a request to Pre-Trial Chamber III for the interception of communications between them, which was granted by the said Chamber. This research, conducted in a descriptive-analytical manner, seeks to answer the following questions: Firstly, considering the authorization to intercept communications between Mr. Bemba and his lawyer and the violation of the right to professional immunity, what considerations were taken into account by the Pre-Trial Chamber to limit the scope of the Prosecutor's discretion? Secondly, under what circumstances

Please cite this article as:

Barzegarzadeh, A (2025). The Interception of Communications in the International Criminal Court with Emphasis on the Bemba et al. Case. *Journal of Legal Studies*, 17(3), 127-176.
doi: <https://10.22099/JLS.2025.50707.5184>

* Corresponding author:

E-mail address: abbasbarzegar60@gmail.com

and for what types of crimes can the contents of intercepted communications be relied upon? In answering the research questions, through studying the provisions of the Statute, the Rules of Procedure and Evidence, and the practice of the International Criminal Court, it is concluded that, given the appointment of a third party other than the Prosecutor responsible for the interception and the fact that only those parts of the communications pertaining to offences against the administration of justice were provided to the Prosecutor, the interception of the accused's statements to his lawyer is not admissible or reliable as evidence in the main crimes (subject of Article 5 of the Statute), nor are the intercepted communications between them admissible or reliable.

Methodology: For the precise evaluation of the main question of the article, the present research has been organized based on internet and library sources and using a descriptive-analytical method.

Findings: The right to a fair trial, which is based on the presumption of innocence, is among the rights recognized in all international and regional instruments and is also acknowledged in all legal systems. The then Secretary-General of the United Nations considered adherence to recognized international standards mandatory for all international tribunals (UN SC, s/25704, 1993). On the other hand, among the rights of the community is a genuine adjudication for the punishment of violators of civil and criminal laws and the prevention of obstruction of proceedings. Article 70 of the ICC Statute guarantees the protection of proper and unimpeded proceedings. "Contempt of court," an institution previously recognized by the ad hoc international tribunals, also represented this function. In this research, we aim to analyze the practice of the International Criminal Court to determine criteria for presenting a model of proceedings that respects both rights (individual and community). The issue of "contempt of court" has a history in Common Law and Civil Law (Romano-Germanic) systems and entered the international criminal legal system from these sources (Charleton, 2024:45). It has been addressed in the Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), and the Special Court for Sierra Leone (SCSL), and was ultimately explicitly criminalized in the Statute of the International Criminal Court (ICC). The jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR) also confirms the recognition of this crime and its punishment as a supplementary penalty (Sluiter, 2004: 7). In the case under study (*Bemba et al.*), by issuing the order for communication interception, the client's right to the confidentiality of his

discussions with his lawyer was violated. In international criminal law literature, the protection of this right is organized under the institution called "professional immunity." It should be explained that the interception of telephone communications between Mr. Bemba and his lawyer (Mr. Musamba) violated the aforementioned principle.

Considering that in the *Bemba et al.* case, these measures (interception of communications) were undertaken for the adjudication of the charged "offences against the administration of justice" (subject of Article 70 of the ICC Statute) and for obtaining evidence, we will first proceed to explain the concept of "contempt of court" (as explicitly stated in the Rules of Procedure and Evidence of the ad hoc international criminal tribunals) and "offences against the administration of justice" (according to the ICC Statute), and finally, the study of the conflict of this principle with the rights of the accused and their lawyers, with emphasis on the case of *Bemba, Musamba, Mangenda, Babala, and Arido*, will be on the agenda. Two issues are studied in this research: first, examining the determination of the scope of competence of the Chamber, judge, or Prosecutor regarding the violation of the principle of professional immunity through interception; and second, the possibility of interception based on the type of crime or potential crime. The first hypothesis that comes to mind in answering this question is the limitation of the Prosecutor's scope of authority to access the contents of communications between Mr. Bemba and his other lawyers and advisors to respect the bounds of professional immunity and internationally recognized human rights under Article (7) [likely refers to relevant principles, Art. 69(7) is related to evidence] of the Statute. The second hypothesis is based on the distinction between "offences against the administration of justice" and the main crimes under Article 5 of the Statute (genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of aggression) – reliance on the contents obtained from intercepted communications is possible for "offences against the administration of justice" but is impossible for the main crimes due to the sequence of the crime's occurrence relative to the stage of proceedings (in the general sense, which includes the stages of investigation, prosecution, and trial) and constitutes a clear violation of professional immunity. Therefore, it is necessary to first study the institutions of "contempt of court," "offences against the administration of justice," professional immunity, and interception of communications as the foundations of the discussion, and then, focusing on the jurisprudence of the International Criminal Court, arrive at answers to the posed questions.

Conclusion: Considering the practice of the International Criminal Court and also the nature and requirements of the criminal response to offences

against the administration of justice, interception of communications in this regard is possible while respecting the rights of the accused and the lawyer by refraining from using and relying upon statements of the accused and the lawyer concerning the main crime. In other words, any interception regarding the main crimes will be prohibited.

Keywords: Interception of Communications, Professional Immunity, International Criminal Court, *Bemba et al.*, Offences against the Administration of Justice.

شنود مکالمات در دیوان کیفری بین‌المللی با تأکید بر قضیه بمبا و دیگران

عباس برزگزاده

استادیار، گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر، بوشهر، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

اطلاعات مقاله

چکیده

مقدمه: متعاقب ایراد اتهامات جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی علیه «بمبا»، دیوان کیفری بین‌المللی مستند به ماده ۷۰ اساسنامه رم (از این بعد اساسنامه) به اتهامات انتسابی «بمبا» و دیگران تحت عنوان «جرائم علیه اجرای عدالت» رسیدگی کرد. با توجه به پرداخت رشوه توسط «بمبا» از طریق وکیل خودش «موسامبا» به شهود، دادستان درخواست شنود مکالمات فی مابین ایشان را تقدیم شعبه پیش دادرسی سوم کرد و این درخواست مورد پذیرش شعبه موصوف واقع شد. در این تحقیق که به صورت توصیفی تحلیلی به سامان رسیده است در پی پاسخ به این پرسش هستیم که با توجه به اجازه شنود مکالمات «بمبا» با وکیل وی و نقض حق بر مصونیت حرفه‌ای، چه ملاحظات به منظور تحدید دامنه صلاحید دادستان مد نظر شعبه پیش دادرسی بوده و دوم اینکه در چه شرایطی و در چه نوع جرایمی امکان استناد به مفاد مکالمات فی مابین وجود دارد. در پاسخ به پرسش‌های تحقیق با مطالعه مفاد اساسنامه، آیین دادرسی و ادله و همچنین رویه «دیوان کیفری بین‌المللی»، چنین استنتاج می‌شود که با توجه به تعیین شخص ثالثی به جز دادستان که وظیفه شنود مکالمات را بر عهده دارد و اینکه منحصراً

استناد به این مقاله:

برزگزاده، عباس (۱۴۰۴). شنود مکالمات در دیوان کیفری بین‌المللی با تأکید بر قضیه بمبا و دیگران. مجله مطالعات حقوقی. شماره ۱۷، (۳). ۱۷۶-۱۲۷.

آن بخش‌هایی از مکالمات در اختیار دادستان قرار گرفته که ناظر بر جرائم علیه اجرای عدالت بوده است، شنود اقراریه متهم نزد وکیل به‌عنوان ادله در جنایات اصلی (موضوع ماده ۵ اساسنامه) و همچنین شنود مکالمات فی‌مابین بین قابل استماع و استناد نیست.

روش: به منظور ارزیابی دقیق سؤال اصلی مقاله تحقیق حاضر با استناد به منابع اینترنتی و کتابخانه‌ای و به روش توصیفی - تحلیلی سامان داده شده است.

یافته‌ها: حق بر دادرسی عادلانه که مبتنی بر فرض براءت است از جمله حقوقی است که در همه اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای به رسمیت شناخته شده و در همه نظام‌های حقوقی نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. دبیرکل وقت سازمان ملل متحد رعایت استانداردهای شناخته‌شده بین‌المللی را نسبت به همه محاکم بین‌المللی نیز الزامی می‌داند. از دیگر سو، ازجمله حقوق جامعه، رسیدگی واقعی به منظور مجازات ناقضان قوانین مدنی و کیفری و منع اخلاف در رسیدگی‌هاست. ماده ۷۰ اساسنامه «دیوان کیفری بین‌المللی» حفاظت از رسیدگی صحیح و بدون مانع را تضمین می‌نماید. «اهانت به دادگاه» که نهاد پیشینی مورد شناسایی دیوان‌های بین‌المللی موقت بود نیز همین کارکرد را نمایندگی می‌کرد. در این پژوهش، تحلیل رویه «دیوان کیفری بین‌المللی» به منظور تعیین معیارهایی برای ارایه مدلی از رسیدگی که هر دو حق (شخص و جامعه) را رعایت نماید، در دستور کار قرار داده‌ایم. موضوع «اهانت به دادگاه» در حقوق کامن لا و رومی ژرمنی دارای سابقه است و از این مبادی وارد نظام حقوق بین‌الملل کیفری شده است. در آیین دادرسی و ادله «دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگوسلاوی»، «دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا» و «دیوان ویژه سیرالئون» این موضوع مورد توجه قرار گرفته است و نهایتاً در اساسنامه «دیوان کیفری بین‌المللی» نیز به صراحت جرم‌انگاری شده است. رویه قضایی «دیوان اروپایی حقوق بشر» نیز مؤید شناسایی این جرم و همچنین حکم به محکومیت آن به عنوان یک مجازات تکمیلی است. در پرونده مورد مطالعه («بمبا» و دیگران)، با صدور دستور شنود مکالمات، حق موکل مبنی بر محرمانه ماندن مذاکرات وی با وکیل نقض شده است. در ادبیات حقوق کیفری بین‌المللی، محافظت از این حق را در قالب نهادی به نام «مصونیت حرفه‌ای» سازماندهی نموده‌اند. توضیح اینکه شنود مکالمات تلفنی «بمبا» و وکیل («موسامبا») ایشان اصل فوق‌الاشاره را مورد تعرض قرار داده است.

با عنایت به اینکه در پرونده «بمبا» و دیگران این اقدامات (شنود مکالمات) جهت رسیدگی به اتهام انتسابی جرائم علیه اجرای عدالت (موضوع ماده ۷۰ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی) و تحصیل ادله صورت پذیرفت، نخست، مبادرت به تبیین مفهوم «اهانت به دادگاه» (حسب تصریح در آیین دادرسی و ادله دیوان‌های کیفری بین‌المللی موقت) و «جرائم علیه اجرای عدالت» (مطابق با اساسنامه دیوان کیفری

بین‌المللی) خواهیم کرد و در نهایت، مطالعه تعارض این اصل با حقوق متهم و وکلای آن‌ها با تأکید بر پرونده «بمبا»، «موسامبا»، «مانگندا»، «بابالا» و «نارسیس» در دستورکار خواهد بود. دو مسئله در این تحقیق مورد مطالعه است: اول، بررسی تعیین دامنه صلاحیت شعبه، قاضی و یا دادستان در خصوص نقض اصل مصونیت حرفه از طریق شنود و دوم امکان شنود بر حسب نوع جرم و یا جنایت احتمالی. فرضیه اول که در پاسخ به این پرسش به ذهن متبادر می‌شود تحدید دامنه صلاحیت دادستان برای دسترسی به مفاد مکالمات میان «بمبا» با دیگر وکلا و مشاورینش به منظور رعایت حدود مصونیت حرفه‌ای و حقوق بشر شناخته‌شده بین‌المللی موضوع ماده ۶۹(۷) اساسنامه است و فرضیه دوم را بر این اساس استوار نموده‌ایم که با تفکیک «جرائم علیه اجرای عدالت» و جنایات اصلی موضوع ماده ۵ اساسنامه (ژنوساید، جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی و جنایت تجاوز ارضی) استناد به مفاد حاصله از شنود مکالمات در «جرائم علیه اجرای عدالت» ممکن است ولی در جنایات اصلی به دلیل تقدم و تأخر وقوع جنایت نسبت به مرحله رسیدگی (در مفهوم عام که شامل مراحل تحقیق، تعقیب و محاکمه است) غیرممکن و ناقض صریح مصونیت حرفه‌ای است. بنابراین، ضرورت دارد نهادهای «اهانت به دادگاه»، «جرائم علیه اجرای عدالت»، مصونیت حرفه‌ای و شنود مکالمات به‌عنوان مبانی بحث، بدو مورد مطالعه قرار گرفته و سپس با تمرکز بر رویه قضایی «دیوان کیفری بین‌المللی» به پاسخ به سوالات مطروحه نائل شویم.

نتیجه‌گیری: با توجه به رویه دیوان بین‌المللی کیفری و همچنین ذات و مقتضیات مقابله کیفری با جرائم علیه اجرای عدالت، شنود مکالمات در این خصوص با رعایت حقوق متهم و وکیل از طریق عدم ورود و استناد به اظهارات متهم و وکیل در خصوص جنایت اصلی، ممکن است. به عبارت دیگر در جنایات اصلی هرگونه شنودی ممنوع خواهد بود.

واژگان کلیدی: شنود مکالمات، مصونیت حرفه‌ای، دیوان کیفری بین‌المللی، «بمبا» و دیگران، جرائم علیه اجرای عدالت.

سرآغاز

حق بر دادرسی عادلانه که مبتنی بر فرض برائت^۱ است از جمله حقوقی است که در همه اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای^۲ به رسمیت شناخته شده و در همه نظام‌های حقوقی نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. دبیرکل وقت سازمان ملل متحد رعایت استانداردهای شناخته‌شده بین‌المللی را نسبت به همه محاکم بین‌المللی نیز الزامی می‌داند (UN SC, s/25704, 1993). از دیگر سو، از جمله حقوق جامعه، رسیدگی واقعی به منظور مجازات ناقضان قوانین مدنی و کیفری و منع اخلاف در رسیدگی‌هاست. ماده ۷۰ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی محافظت از رسیدگی صحیح و بدون مانع را تضمین می‌کند. اهانت به دادگاه^۳ که نهاد پیشینی مورد شناسایی دیوان‌های بین‌المللی موقت بود نیز همین کارکرد را نمایندگی می‌کرد. در این پژوهش، تحلیل رویه دیوان کیفری بین‌المللی به منظور تعیین معیارهایی برای ارائه مدلی از رسیدگی که هر دو حق (شخص و جامعه) را رعایت نماید، در دستور کار قرار داده‌ایم. موضوع «اهانت به دادگاه» در حقوق کامن‌لا و رومی ژرمنی سابقه دارد و از این مبادی وارد نظام حقوق بین‌الملل کیفری شده است (Charleton, 2024: 45). در آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی،^۴ دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا^۱ و دیوان ویژه

1. presumption of Innocence

۲. از جمله آن‌ها، اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض نژادی، کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون‌های ژنو و در پروتکل الحاقی، منشور آفریقایی حقوق مردم و بشر، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، کنوانسیون اروپایی حفاظت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی

3. Contempt of the court

برای این عبارت ترجمه‌های دیگری از قبیل «سوءرفتار نسبت به دیوان»، «توهین به دیوان»، «سرپیچی از حکم دیوان» و «توهین به مقررات دیوان» را هم می‌توان به کار برد، ولی با توجه به سابقه ترجمه این اصطلاح در ادبیات حقوق کیفری از همان عبارت مانوس «اهانت به دادگاه» استفاده شده است.

4. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, On 25 May 1993, the UN Security Council passed resolution 827 formally establishing the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, known as the ICTY.

قاعده ۷۷ آیین دادرسی و ادله

سیرالئون^۲ این موضوع مورد توجه قرار گرفته است و در نهایت در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی^۳ نیز به صراحت جرم‌انگاری شده است. رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر^۴ نیز مؤید شناسایی این جرم و همچنین حکم به محکومیت آن به عنوان یک مجازات تکمیلی است (Sluiter, 2004: 7). در پرونده مورد مطالعه (بمبا و دیگران)، با صدور دستور شنود مکالمات، حق موکل مبنی بر محرمانه ماندن مذاکرات وی با وکیل نقض شده است. در ادبیات حقوق کیفری بین‌المللی، محافظت از این حق را در قالب نهادی به نام مصونیت حرفه‌ای^۵ سازمان‌دهی کرده‌اند. توضیح اینکه شنود مکالمات تلفنی^۶ بمبا و وکیل (موسامبا) ایشان اصل مذکور را مورد تعرض قرار داده است.

با عنایت به اینکه در پرونده بمبا و دیگران این اقدامات (شنود مکالمات) به جهت رسیدگی به اتهام انتسابی جرایم علیه اجرای عدالت (موضوع ماده ۷۰ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی) و تحصیل ادله صورت پذیرفت، اولاً مبادرت به تبیین مفهوم «اهانت به دادگاه» (حسب تصریح در آیین دادرسی و ادله دیوان‌های کیفری بین‌المللی موقت) و جرایم علیه اجرای عدالت^۷ (مطابق با اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی) خواهیم کرد و در نهایت مطالعه تعارض این اصل، با حقوق متهم و وکلای آنها با تأکید بر پرونده

1. International Criminal Tribunal for Rwanda, The ICTR, which was established pursuant to United Nations Security Council Resolution 955 of November 8, 1994.

قاعده ۷۷ آیین دادرسی و ادله

2. Special Court for Sierra Leone, The Government of Sierra Leone and the United Nations signed an agreement establishing the Court on January 16, 2002

قاعده ۷۷ آیین دادرسی و ادله

3. International Criminal Court, Established in 2002 pursuant to the multilateral Rome Statute

ماده ۷۰ اساسنامه

4. ECHR 159 (2022) CASE of Simic v. Bosnia and Herzegovina, 17 may 2022, Strasbourg

5. professional privilege

6. telephon

۷. رک: برای اطلاعات بیشتر: عابد، رسول (۱۳۹۱) همراهی، راضیه (۱۳۹۶) سلیمی، صادق (۱۴۰۰) و

کوهستانی‌فر، عیسی و دیگران (۱۴۰۰).

بمبا،^۱ موسامبا،^۲ مانگندا،^۳ بابالا^۴ و ناریسیس^۵ در دستور کار خواهد بود. دو مسئله در این تحقیق مطالعه می‌شود؛ اول، بررسی تعیین دامنه صلاحیت شعبه، قاضی یا دادستان درخصوص نقض اصل مصونیت حرفه از طریق شنود و دوم، امکان شنود برحسب نوع جرم یا جنایت احتمالی. فرضیه اول که در پاسخ به این پرسش به ذهن متبادر می‌شود تحدید دامنه صلاحیت دادستان برای دسترسی به مفاد مکالمات میان بمبا با دیگر وکلا و مشاورانش به منظور رعایت حدود مصونیت حرفه‌ای و حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی موضوع ماده (۷) ۶۹ اساس‌نامه است و فرضیه دوم را بر این اساس استوار کرده‌ایم که با تفکیک جرایم علیه اجرای عدالت و جنایات اصلی موضوع ماده ۵ اساس‌نامه (ژنوساید، جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی و جنایت تجاوز ارضی) استناد به مفاد حاصله از شنود مکالمات در جرایم علیه اجرای عدالت ممکن است ولی در جنایات اصلی به دلیل تقدم و تأخر وقوع جنایت نسبت به مرحله رسیدگی (در مفهوم عام که شامل مراحل تحقیق، تعقیب و محاکمه است) غیرممکن و ناقض صریح مصونیت حرفه‌ای است؛ بنابراین ضرورت دارد نهادهای «اهانت به دادگاه»، جرایم علیه اجرای عدالت، مصونیت حرفه‌ای و شنود مکالمات به عنوان مبانی بحث، در ابتدا مورد مطالعه قرار گیرد و سپس با تمرکز بر رویه قضایی دیوان کیفری بین‌المللی به پاسخ به سئوالات مطرح شده نائل شویم. بدیهی است که شنود مکالمات نقض یک حق اساسی قلمداد می‌گردد و همچنانکه به این قائلیم که در مقام تعارض میان حق آزادی بیان با منفعت عمومی، تقدم با آزادی بیان است و تنها عاملی که می‌تواند آن را محدود کند این است که، از برای رعایت آن، خطری جدی، روشن و واضح (و نه ظنی و گمانی)

1. Jean-Pierre Bemba Gombo
2. Aimé Kilolo Musamba
3. Jean-Jacques Mangenda Kabongo
4. Fidèle Babala Wandu
5. Narcisse Arido

۶. ادله‌ای که با نقض این اساس‌نامه یا حقوق بشر شناخته شده بین‌المللی تحصیل شده باشد، مورد پذیرش

اکثریت جامعه، جان، مال و حقوق درجه اول آن‌ها را در معرض تهدید قرار دهد (رحیمی و دیگران، ۱۴۰۳: ۱۵۶).

۱. اهانت به دادگاه و جرایم علیه اجرای عدالت

در ابتدا به منظور تبیین دقیق مفهوم «اهانت به دادگاه»، مفهوم آن در دکتترین مورد بحث قرار می‌گیرد و سپس اسناد دیوان‌های موقت مورد مطالعه قرار خواهند گرفت و پس از آن به مفهوم جایگزین آن (اهانت به دادگاه) یعنی جرایم علیه اجرای عدالت در اساس‌نامه، آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی خواهیم پرداخت.

۱-۱. اهانت به دادگاه در دکتترین

با توجه به اینکه حقوق کیفری برخاسته از سنت‌ها، عموماً عوام‌گراست، زیرا هیات حاکمه برای اقتناع وجدان جمعی، هم‌سو با سیر سیل نیروهای اجتماعی به حرکت ادامه می‌دهد (دانش آرا و کاظمی، ۱۴۰۱: ۱۸۷)، تحلیل جرم‌انگاری اهانت به دادگاه نیز در همین قالب توجیه پذیر خواهد بود. هرگونه اخلاف در جریان رسیدگی به پرونده‌های مطروحه نزد محاکم، ذیل «اهانت به دادگاه» یا جرایم علیه اجرای عدالت قابل تعقیب است. این دو نهاد حقوقی تمایز شاخصی با یکدیگر ندارند ولی در آیین دادرسی و ادله دیوان‌های موقت از عنوان «اهانت به دادگاه» استفاده شده ولی در اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی عنوان مجرمانه جرایم علیه اجرای عدالت جایگزین آن شده است. استفاده از عبارت اجرای عدالت^۱ در آیین دادرسی و ادله دیوان‌های کیفری بین‌المللی یوگسلاوی و رواندا نیز دارای سابقه است. در صدر قواعد ۷۷ اسناد مذکور و در توضیح و تشریح عنوان مجرمانه «اهانت به دادگاه»، این نهاد خود را صالح به رسیدگی نسبت به اعمال اشخاصی می‌داند که آگاهانه در مسیر اجرای عدالت مداخله می‌نمایند.

1. administration of justice,

پیشنهاد اولیه در تدوین اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی، جرایم علیه تمامیت دیوان^۱ بود ولی پس از ختم مذاکرات عبارت جرایم علیه اجرای عدالت جایگزین آن شد.^۲ «اهانت به دادگاه» شامل هرگونه اختلال عمدی در روند رسیدگی‌ها اعم از شهادت دروغ، ارائه مدارکی که ارائه‌دهنده از جعلی بودن آنها آگاهی دارد، اعمال نفوذ بر کارکنان دیوان و مانع‌تراشی، درخواست قبول رشوه، مزاحمت یا ممانعت از حضور شاهد و هرگونه اقدام عامدانه‌ای می‌شود که به مختل شدن رسیدگی‌ها منجر شود، (ماده ۷۰ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی).

برای تحقق حاکمیت قانون، دادگاه‌ها باید بتوانند به‌طور مؤثر عمل کنند و ابزارهای مناسب برای تضمین این امر وجود داشته باشد؛ بنابراین نهاد «اهانت به دادگاه» به گونه‌ای توسعه یافته که اجرای عدالت بدون مانع یا مداخله ناروا محقق شود (Henchi, 1982: 326). از دیگر سو، از جمله ویژگی‌های جرایم علیه اجرای عدالت این است که در مواجهه با دیوان صورت پذیرد، به این معنا که شامل اقدامی که پیش از محاکمه (محاکمه در اینجا به مراحل تحقیق، تعقیب و جلسه رسیدگی تسری می‌یابد) و غیرمرتبط با آن باشد نخواهد شد (Gomez, 2002: 3).

1. offences against the integrity of the court

۲. در مذاکرات مقدماتی در ابتدا پیشنهادهای متعددی در قالب قسمت‌های جداگانه مطرح شد. از جمله پیشنهادها می‌توان به عناوین مجرمانه‌ای همچون «سوءرفتار» (misconduct)، «شهادت دروغ» (perjury)، «اهانت به دادگاه» (contempt of the tribunal)، «سوء رفتار وکیل» (misconduct of counsel)، «شهادت دروغ» (false testimony)، «اقدامات علیه مقامات دیوان» (impeding against officials of the court) و نهایتاً «مانعت از اجرای وظایف دیوان» (obstructing the functions of the court) اشاره کرد. ولی نهایتاً کنفرانس تصمیم گرفت که همه جرایم مذکور را در ذیل ماده ۷۰ اساس‌نامه و با تغییر جزئی پیشنهاد ژاپن (پیشنهاد ژاپن عنوان مجرمانه جرایم علیه تمامیت دیوان) تحت عنوان جرایم علیه اجرای عدالت جرم‌انگاری نماید. برای مشاهده مشروح مذاکرات به منبع زیر مراجعه شود:

Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court, volume II, General Assembly, Official Records Fifty-first Session, Supplement No. 22A (A/51/22), pp.210-214

در خصوص منع اهانت به دادگاه به عنوان یک قاعده اخلاقی که واجد خصیصه قانونی شده است باید پذیرفت که مهم‌ترین معضلات قوانین اخلاقی در عرصه عمل و در مقام اعمال آن‌ها در جامعه ایجاد می‌شود (وکیلان و مقتدر، ۱۴۰۲: ۶۱). برای مطالعه مفهوم اهانت در حقوق وضعی، به آئین دادرسی دیوان‌های بین‌المللی کیفری موقت اعم از یوگسلاوی، رواندا و دیوان ویژه سیرالئون مراجعه خواهیم داشت و برای بررسی مفهوم جرایم علیه اجرای عدالت، اساس‌نامه و آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی مورد مطالعه قرار خواهند گرفت.

۱-۲. اهانت به دادگاه در اسناد و رویه دیوان‌های کیفری بین‌المللی موقت

دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق^۱ براساس قطعنامه ۸۲۷ سال ۱۹۹۳ شورای امنیت برای رسیدگی به مهم‌ترین جنایاتی تشکیل شد که از سال ۱۹۹۱ در قلمرو یوگسلاوی سابق ارتکاب^۲ یافت. اساس‌نامه دیوان مزبور مشتمل بر ۳۴ ماده است که واجد هیچ مقرره‌ای ناظر بر جرم‌انگاری «اهانت به دادگاه» نیست. همین شرایط درخصوص اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا^۳ که براساس قطعنامه شماره ۹۵۵ سال ۱۹۹۴ شورای امنیت تأسیس شد و درخصوص جنایات ژنوساید (ماده ۲) جنایت علیه بشریت (ماده ۳) و نقض ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل دوم الحاقی (ماده ۴) صلاحیت رسیدگی داشت، حاکم بود و متضمن رسیدگی به جرم «اهانت به دادگاه» نبود. اساس‌نامه دیوان ویژه سیرالئون^۴ نیز شرایط مشابهی با اسناد پیش‌گفته داشت.

1. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

۲. نقض‌های فاحش کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ (ماده ۲) نقض حقوق یا عرف‌های جنگی (ماده ۳)، ژنوساید (ماده ۴) جنایت علیه بشریت (ماده ۵)

3. International Criminal Tribunal for Rwanda

۴. دیوان سیرالئون براساس موافقت‌نامه منعقد میان سازمان ملل متحد و حکومت سیرالئون متعاقب قطعنامه ۱۳۱۵ شورای امنیت مصوب ۱۴ آگوست ۲۰۰۰ تشکیل شد. مطابق مواد ۲ الی ۵ اساس‌نامه به ترتیب این دیوان

ماده ۱۵ اساس‌نامه «دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق»، ماده ۱۴ «دیوان کیفری بین‌المللی رواندا» و ماده ۱۴ اساس‌نامه «دیوان ویژه سیرالئون»، دیوان‌ها را به‌منظور اداره رسیدگی‌ها مجاز به وضع و تصویب آیین دادرسی و ادله کرده بودند. به همین منظور، در آیین دادرسی و ادله تنظیم‌شده این دیوان‌ها جرم اهانت به دادگاه^۱ به دیگر جنایات تحت صلاحیت آنها اضافه شد که به تصریح در اساس‌نامه ذکر نشده بود. درخصوص جایگاه حقوقی تصمیمات دیوان‌های بین‌المللی، اشاره به اساس‌نامه دیوان بین‌المللی دادگستری مفید و ضروری به نظر می‌رسد. براساس ماده (د) ۳۸ اساس‌نامه دیوان بین‌المللی دادگستری اولاً تصمیمات قضایی از جمله وسایل فرعی^۲ برای تعیین قواعد حقوقی است، ثانیاً با توجه به اینکه تصمیمات قضایی با حفظ نقش فرعی در میان منابع قابل اعمال در تعیین حقوق، در اسباب موجه حکم و ادله طرفین، دارای کارکرد توجیهی است و به هیچ‌وجه مشابه دیگر منابع، مورد حکم واقع نمی‌شوند (برزگرزاده، ۱۳۹۹: ۲۷) و با توجه به اینکه تصویب آیین دادرسی و ادله در زمره تصمیمات اداری قرار دارند و در مقام و مرتبه‌ای پایین‌تر از تصمیمات قضایی قرار می‌گیرد (براساس ماده ۳۸ اساس‌نامه دیوان بین‌المللی دادگستری، رویه قضایی از جمله منابع حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود و این در حالی است که تصمیمات اداری دیوان فاقد چنین جایگاهی هستند)، به طریق اولی نمی‌تواند به‌عنوان یک منبع الزام‌آور در نظام حقوق بین‌الملل قلمداد شود. از دیگر سو، براساس استدلال دیوان بین‌المللی دادگستری - منطبق با آموزه‌های حقوق کامن‌لا - و به عقیده بسیاری از نویسندگان و حقوق‌دانان (Lauterpacht, E, 1996) نباید هیچ مانعی، اختیار ذاتی^۳ دیوان را برای

صلاحیت رسیدگی به جنایت علیه بشریت، نقض ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل الحاقی، دیگر نقض‌های جدی حقوق بشردوستانه و جرایم مطابق با حقوق سیرالئون داشت.

۱. قاعده ۷۷ آئین دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق، قاعده ۷۷ آئین دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی رواندا و قاعده ۷۷ دیوان ویژه سیرالئون

2. Subsidiary

3. Inherent jurisdiction or power

صدور دستورات و تصمیماتی محدود کند که برای اهداف عدالت ضرورت دارد. براساس صدر قاعده ۷۷ آیین دادرسی و ادله «دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی» براساس اصل «اختیار ذاتی»، دیوان صلاحیت رسیدگی به جرایم ارتكابی اشخاصی را که عامدانه در امر اجرای عدالت^۱ اخلاف ایجاد می‌کنند خواهد داشت. در ادامه، قاعده ۷۷ آیین دادرسی و ادله مذکور، اعمال زیر را مجرمانه قلمداد می‌کند: امتناع^۲ یا قصور^۳ از پاسخ به سئوالات توسط شهود (۱) (الف) ۷۷، فاش کردن اطلاعات مربوط به دادرسی که نقض دستور شعبه باشد (۲) (الف) ۷۷، عدم حضور و ارسال لایحه بدون عذر موجه (۳) (الف) ۷۷، تهدید،^۴ ارعاب^۵ یا ایجاد هرگونه جرح یا پیشنهاد پرداخت رشوه^۶ به شهود بالقوه^۷ (۴) (الف) ۷۷، تهدید، ارعاب و پیشنهاد پرداخت رشوه به هر شخص دیگری به منظور عدم اجرای دستورات دیوان (۵) (الف) ۷۷.

«دیوان کیفری بین‌المللی رواندا» و «دیوان ویژه سیرالئون» نیز با استناد به اختیار ذاتی دیوان مقرراتی مشابه با قاعده ۷۷ «دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی» را مصوب کردند، اما این قواعد که مبتنی بر اختیار ذاتی دیوان به تصویب رسیده بودند با یک مانع عمده مواجه هستند. در حقوق بین‌الملل اختیار وضع قاعده در صلاحیت دولت‌هاست و نه دیوان‌ها. گرچه اختیار ذاتی دیوان‌ها به عنوان یک اصل کلی حقوقی مورد پذیرش نظامات عمده حقوقی قرار گرفته است و براساس ماده ۳۸ اساس‌نامه دیوان بین‌المللی دادگستری اصول کلی حقوقی^۸ جزء منابع حقوق محسوب شده است غالب وکلای متهمان معتقد به تعارض اصل قانونی بودن جرم و مجازات^۹ و اصل اختیار ذاتی

-
1. Administration of justice
 2. Refuses
 3. Fails
 4. Threatens
 5. Intimidates
 6. Offers a bribe
 7. Potential witness
 8. General principles law
 9. Nullum crimen sin lege praevia

دیوان‌ها بودند.^۱ توضیح اینکه دیوان‌ها نمی‌توانند از طریق اتخاذ تصمیمات قضایی خود، مبادرت به وضع قاعده در نظام بین‌الملل نمایند. پس به طریق اولی وضع قاعده از طریق مصوبات هیئتی از قضات (به‌عنوان قانون) به‌طور قطع مورد پذیرش حقوق بین‌الملل نخواهد بود و این امر وصف قانونی بودن را از تصمیم متأخذ سلب می‌کند. ثانیاً صلاحیت وضع قاعده (قواعد آیین دادرسی و ادله) که بنا بر تجویز اساس‌نامه دیوان‌ها به آنها اعطا شده، ناشی از اراده دولت‌ها نبوده و منشأ این صلاحیت، در نتیجه قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل است که خود (شورای امنیت) صلاحیت وضع قانون در نظام بین‌الملل ندارد و حال چگونه صلاحیتی را که در اساس وجود ندارد به مرجع دیگری اعطا می‌کند. در ادامه باید افزود که اصول کلی حقوقی منبع فرعی حقوق بین‌الملل هستند که برای تعیین قاعده حقوقی دولت‌ها نقش راهنما دارند و اعطای نقشی بیش از این پذیرفته نیست.

از دیگر سو، با توجه به مواد ۲۸ و ۲۷ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق و دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا توسل به اصول کلی حقوقی مجاز قلمداد شده است. استناد به اصول کلی حقوقی در ماده ۲۱ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی توسط این نهاد ذیل عنوان حقوق قابل اعمال دیوان با رعایت سلسله‌مراتب^۲ تجویز شده است. به نظر می‌رسد رویکرد غالب پس از تصویب اساس‌نامه دیوان بین‌المللی دادگستری در ۲۶ ژوئن ۱۹۴۵، حکایت از تقویت جایگاه اصول کلی حقوقی در میان منابع حقوق بین‌الملل خصوصاً در زمینه کیفری دارد.^۳

۱. بحث مستوفی و مفصلی است که موضوع این مقاله نیست (قابل ذکر است که در ماده ۲۱ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی نیز بعد از اساس‌نامه، سند عناصر جرایم، آیین دادرسی و ادله و معاهدات مرتبط، اصول کلی حقوقی از جمله حقوق قابل اعمال توسط این دیوان قلمداد شده‌اند).

۲. منطبق بر اساس‌نامه دیوان ابتدا اساس‌نامه، عناصر اختصاصی جرایم، در وهله دوم معاهدات ذی‌ربط و در صورت فقدان موارد پیشین به اصول کلی حقوقی مراجعه می‌کند.

۳. رک برای مطالعه بیشتر: موسوی، سید فضل‌الله و میرمحمدی، معصومه سادات، ۱۳۹۰ اصول کلی حقوق، عامل پویایی حقوق بین‌الملل کیفری، دوره ۸ شماره پیاپی ۳۱.

۱-۲-۱. پرونده شسلج و ادعای نقض اصل قانونی بودن جرم

در پرونده شسلج^۱ مطروحه نزد دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق^۲ نیز اصل اختیار ذاتی دادگاه مورد مناقشه قرار گرفت. شسلج که بابت نقض حقوق بشر دوستانه به عنوان متهم به دیوان جلب شده بود (پرونده اصلی) در دو پرونده به اتهام توهین به دیوان نیز مورد محاکمه قرار گرفت و به تحمل حبس ۱۵ و ۱۸ ماه محکوم شد. در ۱۵ ژوئیه ۲۰۱۱، شعبه دادرسی ۳ دستوری صادر کرد و به شسلج دستور داد کتابی را که خود نوشته بود و حاوی اطلاعات محرمانه مشتمل بر اظهارات شهود بود را از وبسایت عمومی حذف کند.^۳ شسلج در دفاعیات خود ضمن پذیرش انتشار اظهارات شهود، تأکید کرد که فقط اظهارات شهودی را منتشر کرده است که به وی برای تهیه لایحه دفاعیه ارسال شده بود.^۴

شسلج مدعی بود که عمل ارتكابی نه در اساس‌نامه و نه در حقوق بین‌الملل عرفی جرم‌انگاری نشده است. از نظر شسلج، جرم‌انگاری دیوان از طریق وضع قاعده در مجموعه قواعد دادرسی و ادله برخلاف مقررات حقوق بین‌الملل است و به‌طور اصولی با تشریفات قانون‌گذاری در حقوق بین‌الملل مغایرت دارد. شعبه تجدید نظر به صراحت بیان کرد که دیوان دارای اختیار (صلاحیت) ذاتی است و قادر خواهد بود استدلال‌هایی را که در ظاهر بی‌اساس هستند بدون ارائه دلایل دقیق رد نماید.^۵ توضیح اینکه براساس رأی شعبه دادرسی ۳ اقدام شسلج نقض قاعده (۲) (الف) ۷۷ آیین دادرسی و ادله^۶

1. Vojislav Seselj, 2013, IT-03-67-R77.4-A

۲. نمونه‌ای از پرونده‌هایی که موضوع اهانت به دادگاه در آن مطرح شد:

Jojić et al. (IT-03-67-R77.5), Avramović & Simić (IT-95-9-R77), Beqaj (IT-03-66-R77), Bulatović (IT-02-54/R-77.4), Haraqija & Morina (IT-04-84-R77.4), Hartmann (IT-02-54-R77.5), Haxhiu (IT-04-84-R77.5), Jokić (IT-05-88-R77.1), Jović (IT-95-14 and 14/2-R77), Kabashi (IT-04-84-R77.1), Krstić (IT-95-5/18-R77.3), Šešelj (IT-03-67-R77.4) Third contempt case in <https://www.icty.org/en/contempt-cases>

3. IT-03-67-R.77.4-A, 2013, para.4

4. IT-03-67-R77.3, 2011, para.24

5. IT-03-67-R77.4-A, 2013, para.29

۶. انتشار اطلاعات مرتبط با دادرسی از طریق نقض عامدانه دستور شعبه دادرسی‌کننده.

«دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی» محسوب می‌شود. شعبه دادرسی ۳ با رد دفاعیات شسلج معتقد بود که شسلج دستورات دیوان را نادیده گرفته و به اتهام اخلال در رسیدگی‌ها محکوم به تحمل ۱۸ ماه حبس با در نظر داشتن حکم صادره در پرونده دیگری^۱ که وی متهم به انتشار گزینشی بخشی از اظهارات شهود در کتاب شده بود نیز، محکوم به تحمل ۱۵ ماه (مجموعاً ۳۳ ماه) شده است. درنهایت شعبه تجدیدنظر شسلج را مستحق تحمل دو سال حبس دانست.^۲ همان‌گونه که ذکر آن رفت شسلج نسبت به تعارض میان جرم‌انگاری «اهانت به دادگاه» توسط قضات «دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی» و اصل قانونی بودن جرم و مجازات ایرادهایی مطرح و به شعبه رسیدگی‌کننده اعلام کرد ولی مورد توجه دیوان قرار نگرفت. در تحلیل اینکه چرا این ایراد مورد توجه دیوان واقع نشد، طرح دو رویکرد کلی نسبت به اصل قانونی بودن جرم و مجازات بی‌مناسبت نخواهد بود. درخصوص اصل قانونی بودن جرم و مجازات دو رویکرد عمده عدالت مطلق^۳ و قانونی بودن مطلق^۴ در دکتین حقوقی مطرح شده است. (کسسه، ۱۳۸۶: ۱۶۷) حقوق‌دانانی که اندیشه و مبانی فکری آنها مبتنی بر «حقوق طبیعی» است، از رویکرد عدالت مطلق دفاع می‌کنند. توضیح اینکه براساس این رویکرد، رفتاری که مغایر با وجدان بشری^۵ باشند، نقض حقوق طبیعی قلمداد و بدون نیاز به تصریح قانونی، جرم محسوب می‌شوند. ولی در رویکرد «عدالت قانونی» که براساس مکتب پوزیتیویسم سامان داده شده است، منحصرأ آن رفتاری مجرمانه محسوب می‌شود که از طریق دولت‌ها (اراده صریح دولت‌ها از طریق معاهده یا اراده ضمنی دولت‌ها از طریق عرف) تبدیل به قانون شده باشد.

1. No. IT-03-67-R77.2, 2009. Para. 40

2. IT-03-67-R.77.4-A, 2013, para.54

3. Substantive justice

4. Strict legality

5. Human conscience

محاکم کیفری نورنبرگ، توکیو، یوگسلاوی و رواندا به دلیل فوریت در تأسیس، عدم قانون‌گذاری جامع در نظام حقوق بین‌الملل و همچنین اقتضاء کیفردهی اشخاصی که با اعمالشان «وجدان بشری» را آزرده کرده بودند، به محاکمه ناقضان عمده حقوق کیفری بین‌المللی می‌پرداختند و چاره‌ای جز استناد به اصول کلی حقوقی نداشتند که مورد پذیرش ملل متمدن^۱ بوده است. دادگاه‌ها با استناد به اصل «اختیار ذاتی»، اهانت به دادگاه را جرم‌انگاری می‌کردند. این نوع جرم‌انگاری براساس رویکرد عدالت مطلق صورت می‌پذیرفت و با رویکرد قانونی بودن مطلق، که مورد استناد شسلج بود، مابینت داشت. ولی با توجه به خط‌مشی و مبانی فکری دیوان (غلبه رویکرد حقوق طبیعی و استناد به اصول کلی حقوقی) ایرادهای مطروحه مورد توجه دیوان قرار نگرفت.

۱-۳. جرایم علیه اجرای عدالت در اسناد و رویه دیوان کیفری بین‌المللی

اسناد دیوان کیفری بین‌المللی شامل اساس‌نامه، آیین دادرسی و ادله، عناصر اختصاصی جرایم، آیین‌نامه‌های دیوان، قانون اخلاق قضایی، آیین‌نامه کارکنان، موافقت‌نامه مزایا و مصونیت‌ها و موافقت‌نامه همکاری بین دیوان و سازمان ملل متحد هستند. با توجه به اینکه فقط دو سند اول درخصوص موضوع مورد مطالعه، حاوی قواعد و مقررات ذی‌ربط است، بررسی و مطالعه دیگر اسناد موضوعاً منتفی خواهد بود.

۱-۳-۱. اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی

دیوان کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به شایع‌ترین جنایات بین‌المللی به وجود آمده است. لیکن برای اجرای این وظیفه باید صلاحیت رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت و بدرفتاری در برابر دیوان را نیز داشته باشد تا فرایند دادرسی کیفری مورد حمایت قرار گیرد و کسانی که در راه اجرای عدالت کیفری بین‌المللی اخلاف می‌کنند مجازات شوند (Mirmohammad sadeghi, 2016:152).

1. General principles of law recognized by civilized nations

برخلاف دیوان‌های کیفری بین‌المللی موقت، اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی با توجه به تجارب پیشین، نقیصه فقدان جرم‌انگاری «اهانت به دادگاه» را از طریق جرم‌انگاری آن در اساس‌نامه، تحت عنوان جرایم علیه اجرای عدالت با تصویب مجمع دولت‌های امضاکننده، ایراد وارده بر اساس‌نامه‌های سابق را رفع کرده است و از این حیث، تعارضی با اصل قانونی بودن جرم و مجازات متصور نیست. همان‌گونه که پیش از این بیان شد در نظام حقوق بین‌الملل وضع قانون را به دو طریق عمده تصویب معاهدات و عرف بین‌الملل دولت‌ها صورت می‌دهند که در هر دو، اراده دولت‌ها (در معاهدات اراده صریح و در عرف اراده ضمنی) ذی‌مدخل است؛ بنابراین وضع قاعده از حدود اختیارات دیوان‌ها خارج است و وضع قاعده از این طریق مورد پذیرش نیست. اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی برخلاف دیوان‌های بین‌المللی موقت پیشین که به تصویب شورای امنیت سازمان ملل متحد رسیده بود، دولت‌های مذاکره‌کننده امضا و نهایتاً به تصویب رساندند و دوم اینکه جرم‌انگاری در این خصوص را به آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی ارجاع نداده‌اند. با این وصف ایراد تعارض جرایم علیه اجرای عدالت با اصل قانونی بودن جرم و مجازات متصور نیست.

دولت‌های استرالیا و هلند در زمان تدوین و انجام کارهای مقدماتی^۱ تدوین اساس‌نامه، مدل مورد استفاده در «دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق» را پیشنهاد کردند و قائل به اختیار ذاتی دیوان درخصوص جرم‌انگاری جرایم علیه اجرای عدالت بودند (GA, NO.22/A (A/51/22) p.210). این پیشنهاد را دولت‌های شرکت‌کننده در کنفرانس رم نپذیرفتند (پیشنهاد کمیسیون حقوق بین‌الملل^۲ مبتنی بر جرم‌انگاری جرایم علیه اجرای عدالت در اساس‌نامه بود) و تصمیم بر آن شد که ماده ۷۰ اساس‌نامه به جرم‌انگاری جرایم علیه اجرای عدالت اختصاص داده شود.

1. Preparatory work

2. International law commission

متن ماده ۷۰ اساسنامه به این شرح مورد تصویب قرار گرفت: ۱. دیوان نسبت به جرایم ذیل که به طور عمدی علیه اجرای عدالت صورت می گیرد، صلاحیت رسیدگی خواهد داشت: الف. ادای شهادت دروغ در موردی که مطابق پاراگراف ۱ ماده ۶۹ الزام بیان حقیقت وجود داشته است؛ ب. تقدیم مدارکی که ارائه دهنده می دانسته است دروغ یا جعلی هستند؛ ج. اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ایجاد مانع یا مزاحمت در حضور یا ادای شهادت شاهد، امحاء ادله و مستندات یا مداخله در جمع آوری آنها؛ د. مانع تراشی یا اعمال نفوذ غیرقانونی بر یکی از کارکنان دیوان به منظور اجبار یا ترغیب آنان در عمل نکردن به وظایف یا انجام نامناسب وظایف خود؛ و. درخواست یا قبول رشوه به عنوان کارگزار دیوان در رابطه با وظایف رسمی خود.^۱

۱-۳-۲. آیین دادرسی و ادله

بخش نهم آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین المللی به موضوع جرایم علیه اجرای عدالت اختصاص دارد. مسئله اول اینکه، ارتکاب جرایم علیه اجرای عدالت اختصاص به مرحله محاکمه دارد یا در دیگر مراحل همچون تحقیق و تعقیب هم امکان ارتکاب

1. The Court shall have jurisdiction over the following offences against its administration

of justice when committed intentionally:

- (a) Giving false testimony when under an obligation pursuant to article 69, paragraph 1, to tell the truth;
- (b) Presenting evidence that the party knows is false or forged;
- (c) Corruptly influencing a witness, obstructing or interfering with the attendance or testimony of a witness, retaliating against a witness for giving testimony or destroying, tampering with or interfering with the collection of evidence;
- (d) Impeding, intimidating or corruptly influencing an official of the Court for the purpose of forcing or persuading the official not to perform, or to perform improperly, his or her duties;
- (e) Retaliating against an official of the Court on account of duties performed by that or another official;
- (f) Soliciting or accepting a bribe as an official of the Court in connection with his or her official duties

آنها وجود دارد یا خیر. تدقیق در آیین دادرسی و ادله و همچنین اساس‌نامه ضرورت دارد. در پاسخ باید چنین اظهار عقیده کرد که ارتکاب جرایم علیه اجرای عدالت منحصر به مرحله محاکمه نیست و نسبت به مراحل تحقیق یا تعقیب هم تعمیم می‌یابد. این را می‌توان هم از مفاد اساس‌نامه و هم از عبارات مندرج در آیین دادرسی و ادله استنباط نمود. الف. با توجه به مفاد مواد ۵۷ به بعد اساس‌نامه که شروع تحقیقات دادستان را منوط به موافقت شعبه پیش‌دادرسی کرده است^۱ و ارتکاب جرایمی همچون مداخله در امحاء ادله و مستندات و همچنین تأثیر غیرقانونی بر شهود در این مرحله (شروع تحقیقات) متصور و ممکن است؛ ب. از دیگر سو، با توجه به شق «ج» و «ه» بند ۲ قاعده ۱۶۲ آیین دادرسی و ادله دیوان که بر «وابستگی اتهامات مبتنی بر ماده ۷۰ اساس‌نامه با اتهامات مندرج در ماده ۵ اساس‌نامه» تأکید دارد، نتیجه مذکور تأیید می‌شود. توضیح اینکه، وابستگی به این معناست که بدون ارتکاب اعمالی که نقض مفاد مواد ۶ تا ۸ اساس‌نامه که مشتمل بر ژنوساید، جنایت علیه بشریت و جنایات جنگی محسوب شده و موجب شروع مراحل تحقیق، تعقیب، محاکمه و مجازات است، رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت موضوعاً منتفی است. توضیح بیشتر اینکه ابتدا باید جنایت تحت صلاحیت دیوان ارتکاب یابد تا سپس نوبت به رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت شود چراکه خصیصه جرایم ذکرشده پسینی است و قبل از ارتکاب جنایت اصلی متصور نیست.

ج. همچنین براساس بند ۱ ماده ۷۰ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی که اشعار می‌دارد دیوان نسبت به جرایم ذیل که به‌طور عمدی علیه اجرای عدالت صورت می‌گیرد، صلاحیت رسیدگی خواهد داشت می‌توان چنین نتیجه گرفت که وقوع جرایم علیه اجرای عدالت در مرحله تحقیقات و به طریق اولی در مرحله تعقیب قابل

۱. براساس ماده (الف) ۵۷، که به مواد ۱۵، ۱۸، ۱۹، (۲) ۵۴، (۷) ۶۱ و ۷۲ اشاره دارد، مفاد این ماده (موافقت با شروع تحقیقات) درخصوص ارجاع وضعیت توسط یک دولت عضو اعمال نمی‌شود.

رسیدگی است؛ در صورتی که جنایت اصلی، منطبق با مواد ۶ الی ۸ اساسنامه نیز قابلیت رسیدگی داشته باشد. در غیر این صورت، با استناد به بند ۴ قاعده ۱۶۲ دولت-های عضو صلاحیت رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت را خواهند داشت.^۱

د. با تدقیق در ماده (ج) (۱) ۷۰ اساسنامه که مقرر می‌دارد «اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ایجاد مانع یا مزاحمت در حضور یا ادای شهادت شاهد، امحاء ادله و مستندات یا دخالت در جمع‌آوری آنها» این تفسیر تقویت می‌شود که با توجه به لحاظ زمانی، امکان ارتکاب جرایم علیه اجرای عدالت در مراحل تحقیق و تعقیب نیز وجود دارد و ارتکاب این جرایم مختص به مرحله رسیدگی نیست. به عبارت دیگر، چرا نباید قائل به ارتکاب جرایم «علیه اجرای عدالت» با «دخالت در جمع‌آوری ادله و مستندات» یا «امحاء ادله» بود؟ بدیهی است که جمع‌آوری ادله و مستندات و امحاء آنها از جمله اعمال مرحله تحقیق است و نه رسیدگی.

مسئله دوم مبحث شمول یا عدم شمول مرور زمان نسبت به جرایم علیه اجرای عدالت است. براساس تصریح ماده ۲۹ اساسنامه جنایات اصلی (موضوع ماده ۵ اساسنامه) مشمول مرور زمان نمی‌شوند.^۲ در «جرایم علیه اجرای عدالت» در صورتی که ثابت

۱. همچنین بند ۴ ماده ۷۰ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی «هر دولت عضو موظف است در مورد مجازات جرایم علیه اجرای عدالت قوانین کیفری خود را توسعه دهد یا رسیدگی‌های قضایی خود را به جرایم علیه اجرای عدالت که در این ماده به آنها اشاره شده و در قلمرو آن دولت یا توسط یکی از اتباع آن ارتکاب یافته است، تعمیم دهد». بند ۴ قاعده ۱۶۴ آیین دادرسی و ادله چنین مقرر می‌کند: «در صورتی که دیوان تصمیم بر عدم اعمال صلاحیت خود بگیرد، می‌تواند از یکی از دولت‌های عضو درخواست اعمال صلاحیت بنماید».

2. Non-applicability of statute of limitations

شود که در خلال ۵ سال تحقیق یا تعقیبی آغاز نشده باشد^۱ و یا اجرای مجازات تعیین‌شده پس از مدت ۱۰ سال متوقف شده باشد^۲ مشمول مرور زمان خواهند شد. مسئله سوم حدود اختیارات دادستان در اعمال صلاحیت درخصوص جرایم علیه اجرای عدالت است. براساس مفاد احکام مندرج در قاعده ۱۶۳ آیین دادرسی و ادله، به‌طور اصولی اعمال صلاحیت درخصوص جرایم علیه اجرای عدالت منطبق با اساس‌نامه و رعایت الزامات ماده ۲۱^۳ است. درخصوص تحقیق، تعقیب و محاکمه استلزامات مواد ۵۳ و ۵۹ اساس‌نامه اجرایی نخواهد شد؛ به این معنا که دو نهاد قابلیت پذیرش^۴ و منافع برای عدالت (با رعایت مفاد قاعده ۱۶۲ آیین دادرسی و ادله) محلی از اعراب ندارند، چراکه در ابتدا باید وضعیت مطروحه نزد دیوان کیفری بین‌المللی پذیرفتنی باشد و مبنایی معقول وجود داشته باشد درخصوص اینکه جنایت ارتكابی در صلاحیت دیوان^۵ است؛ بنابراین آنچه از خوانش آیین مرتبط مستفاد می‌شود این است که دادستان همه اختیارات لازم را برای تحقیق و تعقیب متهم درخصوص «جرایم علیه اجرای عدالت» و به‌طور ویژه در موضوع مورد مطالعه یعنی شنود (به‌عنوان اختیار کسب اطلاعات مرتبط با پرونده) خواهد داشت. به‌منظور فهم و اشرافیت بر مسئله، نهادهایی همچون مصونیت حرفه‌ای و شنود، مورد مطالعه و بررسی قرار خواهند گرفت

۱. بند ۲ قاعده ۱۶۴ آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی «جرایم تعریف شده در ماده ۷۰ اساس‌نامه مشمول مرور زمان ۵ ساله از تاریخ ارتکاب جرم خواهد بود؛ به شرطی که ثابت شود که در خلال این مدت تحقیق یا تعقیبی آغاز نشده است».

۲. بند ۳ قاعده ۱۶۴ آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی «اجرای مجازات‌های تعیین‌شده در رابطه با جرایم موصوف در ماده ۷۰ اساس‌نامه مشمول مرور زمان ۱۰ ساله از تاریخ قطعیت مجازات خواهد شد».

۳. ماده ۲۱ در مقام بیان حقوق قابل اعمال توسط دیوان کیفری بین‌المللی است.

۴. شق ب بند ۱ ماده ۵۳ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی «آیا مورد مشمول ماده ۱۷ اساس‌نامه است یا خیر».

۵. شق الف بند ۱ ماده ۵۳ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی «آیا اطلاعاتی که در دسترس او قرار گرفته است مبنای منطقی برای این باور که یکی از جرایم مشمول صلاحیت دیوان واقع شده یا در حال وقوع است، را تشکیل می‌دهد یا خیر».

تا از این رهگذر، رابطه آنها با مسئله «جرایم علیه اجرای عدالت» شفاف‌تر، و تبیین شود که چگونه در بستر و پوشش مصونیت حرفه‌ای امکان ارتکاب «جرایم علیه اجرای عدالت» وجود دارد.

۲. مصونیت حرفه‌ای^۱

به‌منظور تأمین اقتضائات رسیدگی عادلانه، در همه نظام‌های عمده حقوقی مصونیت ویژه‌ای درخصوص روابط وکیل و موکل مقرر شده است. این نهاد ابتدا در حقوق رومی- ژرمنی ایجاد و توسط نظام کامن‌لا در رویه آن توسعه یافت (E.sphan, 2013:6). مصونیت حرفه‌ای ناظر بر روابط وکیل و موکل، از کلیه ارتباطات و مکاتبات آنها در شرایط خاص محافظت می‌کند.

محرمانه بودن ارتباطات بر همه ادله اثبات دعوی از قبیل اقرار، اسناد داده‌های الکترونیکی و نظایر اینها حاکم خواهد بود. اصل بنیادین محرمانه بودن روابط وکیل و موکل مبتنی بر اموری همچون اعتماد و اظهارات صریح و کامل است [و با این فرضیه تقویت می‌شود] که موکل قادر باشد همه مسائل خود را با وکیل در میان بگذارد و در نتیجه وکیل نیز بتواند به نحو مؤثری در مقام دفاع از وی عمل نماید (D. kent et al, 2019:82). بدیهی است که اگر موکل در بیان اظهاراتش اعتماد کافی نسبت به وکیل نداشته باشد احتمال اختلال در روند اثبات دعوی یا دفاع وجود خواهد داشت. مصونیت حرفه‌ای به‌جهت برآورده کردن یک نیاز اساسی و بدیهی تبدیل به یک اصل حقوقی شده است. با این توضیح که موکل در بیان اظهاراتش نزد وکیل نباید با مانعی مواجه باشد. امری که موجب کتمان وقایع و حقایق توسط موکل نزد وکیل می‌شود، احتمال استناد به آنها توسط ضابطان یا مقامات قضایی است. فرض چنین احتمالی می‌تواند آثار جبران‌ناپذیری برای متهم داشته باشد. با توجه به فرض عدم اشرافیت موکل

(متهم) نسبت به قانون و فرض خبره بودن وکیل در این خصوص، موکل با کتمان برخی از وقایع می‌تواند در براءت یا محکومیت متهم مؤثر باشد. دوم اینکه وکیل هم حق افشای اظهارات موکل را نزد ثالث، ضابطان و مقامات قضایی ندارد و اقرار در امور قاطع دعوی توسط وکیل در نفس موکل مؤثر نیست. با این اوصاف مصونیت حرفه‌ای دارای آثار متعددی از حیث ذی‌نفعان اصل مزبور است.

مصونیت حرفه‌ای ناظر بر رابطه وکیل و موکل ابعاد مختلفی دارد. مصونیت حرفه‌ای از حیث تحقق دادرسی عادلانه منقسم به سه ذی‌نفع می‌شود، ۱. موکل ۲. جامعه ۳. وکیل، توضیح اینکه محرمانه بودن ارتباطات میان وکیل و موکل می‌تواند با توجه به اصل براءت، موجب بری شدن ذمه موکل شود. از سوی دیگر، بیان نکردن همه حقایق منجر به تضییع حق جامعه خواهد شد. اما بعد سوم این مصونیت ناظر بر مسئولیت‌های حرفه‌ای وکیل است. بدین نحو که وکیل نیز با توجه به اصل حفظ رازداری^۱ مکلف به رعایت محرمانگی اطلاعات دریافتی است^۲ و انتشار آنها موجب مسئولیت انتظامی وکیل خواهد بود. از دیگر آثار اصل مصونیت حرفه‌ای، عدم تکلیف وکیل به در اختیار قرار دادن اطلاعات و اظهارات موکل به مقام تحقیق و تعقیب است.

اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی ضمن احترام به اصل مصونیت حرفه‌ای درخصوص انتشار و افشای مراودات و مکاتبات وکیل و موکل ملاحظاتی مقرر کرده است. با رعایت شرایط مقرر در ماده (ب) (۱) ۶۷ اساس‌نامه «ارتباطات برقرارشده در زمینه ارتباط حرفه‌ای بین متهم و وکیل وی، محرمانه تلقی شده و در نتیجه قابل افشا نخواهد بود مگر اینکه: الف. شخص (متهم) کتباً به چنین افشایی رضایت بدهد؛ ب. شخص متهم عالمانه متن ارتباطات مذکور را نزد شخص ثالثی افشا کند و سپس

1. Confidentiality

۲. وکیل در مقابل اظهارات موکل که به صورت خصوصی نزد وی مطرح می‌شود، مسئول است. به این معنا که با توجه به لزوم رعایت غبطه و مصلحت موکل، رعایت رازداری که به نحو روشنی مورد تصریح واضعان اساس‌نامه و آیین دادرسی و ادله قرار گرفته است، از جمله تکالیف وکیل محسوب می‌شود.

شخص ثالث، این افشا را به عنوان مدرک ارائه دهد. آنچه از این مقرر استنباط می شود به این شرح است: اول اینکه وکیل در هیچ صورتی مجاز به انتشار و افشای مباحث فی مابین نیست، دوم اینکه مقامات قضایی و ضابطان حق تحت فشار قرار دادن وکیل به منظور در اختیار قرار دادن اظهارات موکل را ندارند که به صورت خصوصی نزد وکیل بیان شده است و در نهایت اینکه فقط در صورت رضایت مستقیم (رضایت کتبی) و غیرمستقیم (افشا نزد ثالث) موکل، امکان استناد به اظهارات موکل نزد وکیل، در دیوان به عنوان سند وجود خواهد داشت.

در پرونده بمبا و دیگران که از مظاهر نقض مصونیت حرفه ای از طریق شنود قلمداد می شود، به رغم عدم وجود نصی خاص دایر بر تکلیف دادستان برای اخذ مجوز برای شنود مکالمات بین بمبا و دیگران، وی (دادستان) مبادرت به تحصیل مجوز از شعبه کرد. عنایت به تکالیف قانونی دادستان و شعب دیوان در رعایت حفظ حقوق متهم و نحو اخص رعایت اصل مصونیت حرفه ای ناظر بر روابط وکیل و موکل، در پرونده بمبا و دیگران که جزء اولین پرونده هایی بود که منجر به محکومیت متهمان آن شد، دو اقدام قابل توجه موجب مشروعیت رسیدگی درخصوص جرایم علیه اجرای عدالت شده است. متعاقب درخواست دادستان از دیوان به منظور شنود مکالمات تلفنی میان بمبا و تیم وکلای ایشان، قاضی واحد شعبه پیش دادرسی ۳ با موافقت با درخواست دادستان برای شنود مکالمات، محدودیت هایی وضع کرد. براساس تصمیم قاضی واحد، مقرر شد که اولاً هیچ یک از مکالمات حرفه ای میان وکیل و موکل درخصوص جنایات اصلی در اختیار دادستان قرار نگیرد (ICC-01/05-51, para.3) ثانیاً مقرر شد که یک وکیل مستقل بر تماس های ضبط شده توسط دولت های هلند و بلژیک نظارت داشته باشد. وکیل مستقل فقط تماس هایی را در اختیار دادستان قرار داد که مرتبط با پرونده جرایم علیه اجرای عدالت است (ICC-01/05-51, para.28) با اعمال این دو الزام، دامنه صلاحیت دادستان محدود شد و اقتضائات حقوق بشر بین المللی مندرج در ماده (۳) ۲۱ اساس نامه و دیگر قواعد آیین دادرسی و ادله برآورده شد.

۱-۲. مصونیت حرفه‌ای در اسناد دیوان‌های کیفری بین‌المللی موقت

درخصوص مصونیت حرفه‌ای ناظر بر روابط وکیل و موکل، دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق در قاعده ۹۷ از آیین دادرسی و ادله خود چنین مقرر کرده است: ۱. همه ارتباطات میان وکیل و موکل محرمانه است و نمی‌تواند افشا شود مگر: الف. افشای آنها با رضایت موکل؛ ب. افشای ارادی آنها توسط موکل نزد شخص ثالث و سپس افشای آنها توسط ثالث به‌عنوان جرم ارتكابی نزد دادگاه ذیصلاح.

دیوان رواندا، که پس از تشکیل و تأسیس دیوان یوگسلاوی ایجاد شده با توجه به تجارب پیشین، علاوه بر افشای ارادی اطلاعات توسط موکل به احتمال ارتكاب عمل مجرمانه نیز توجه ویژه‌ای مبذول داشته و به این ترتیب، یک استثنای مهم مقرر و آن را از اطلاق خارج کرده است (قاعده (ب) ۹۷ آیین دادرسی و ادله رواندا مقرر می‌دارد که مصونیت حرفه‌ای نمی‌تواند موجبی برای ارتكاب عمل مجرمانه باشد. به عبارت دیگر، طرفین نمی‌توانند تحت پوشش این مصونیت برای ارتكاب جرم برنامه‌ریزی و تبانی نمایند).

قاعده ۹۷ آیین دادرسی و ادله «دیوان ویژه سیرالئون» به موضوع مصونیت حرفه‌ای وکیل و موکل^۱ اختصاص دارد. بندهای «الف» و «ب» قاعده مزبور عیناً تکرار مفاد قواعد آیین دادرسی و ادله دو دیوان موقت پیش از خود است. تنها بند سوم است که با ادعای موکل، کمک وکیل غیر مؤثر^۲ اعلام می‌شود و دیوان این اختیار را خواهد داشت که به مراودات و مکاتبات وکیل و موکل دسترسی داشته باشد. در توضیح و توجیه بند سوم قاعده ۹۷ می‌توان چنین استدلال کرد که اولاً «مصونیت حرفه‌ای مختص رابطه وکیل و موکل است» ثانیاً منظور از وکیل شخصی است که در حرفه خود متخصص باشد و در غیر این صورت مصونیت مزبور به‌صورت مبنایی اصولی ایجاد نمی‌شود. به

1. Lawyer-Client Privilege

۲. کمک غیرمؤثر وکیل به معنای عدم توانایی وکیل در امور حقوقی یا حداقل مرتبط با پرونده است.

عبارت دیگر در این وضعیت، رابطه، رابطه وکیل و موکل نیست و شرایط اختصاصی این رابطه بر آن حاکم نیست.

۳. شنود مکالمات

ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ و ماده (۱) ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^۲ حق بر محرمانه بودن مکاتبات^۳ را به رسمیت شناخته‌اند. در این مواد مکاتبات ناظر بر آن چیزی نیست که لزوماً کتبی باشد. دلیل این تفسیر، موقعیت این لغت در مواد مذکور است که در ادامه عبارت «هیچ شخصی نباید در معرض مداخله خودسرانه در زندگی شخصی، خانواده، خانه یا مکاتبات خود یا اینکه شرف و آبروی او مورد تعرض قرار گیرد» واقع شود و ظهور در هر نوع ارتباطی^۴ دارد که با توجه به دامنه شمول ارتباطات، سیاق عبارات و اینکه ارتباط تلفنی نیز قسمی از آن قلمداد می‌شود، شنود تلفن نیز نقض اصل مسلم حق بر ارتباطات به شمار می‌آید (Shahrani and Jazayeri, 2022). گزارش گزارشگر عالی سازمان ملل متحد برای حقوق بشر درخصوص حق بر حفظ حریم خصوصی در عصر دیجیتال چنین اشعار می‌دارد که «هر دولت عضو باید به حقوق مندرج در میثاق حقوق مدنی و سیاسی نسبت به هر شخصی که در اختیار یا کنترل مؤثر آن دولت است احترام بگذارد و حقوق وی را تضمین نماید. حقوق بشر در جایی اعمال می‌شود که یک دولت قدرت یا کنترل مؤثر خود را در رابطه با زیرساخت‌های ارتباطات دیجیتال در هر جا که واقع شده است، اعمال می‌کند»^۵. برای مثال نسبت به شنود مستقیم یا نفوذ به زیرساخت‌های ارتباطی واقع در خارج از قلمرو آن، حتی خارج از کشور نیز

1. Universal declaration of human rights

2. International covenant on civil and political rights

3. Correspondence

4. Communication

5. See: UN Doc CCPR/C/NZL/co /6, 28 APRIL 2016 and Human Rights committee, UN DOC CCPR/C/GBR/CO/7/17, 17 August 2015 and UN DOC CCPR/FRA/CO15/17 August 2015

مسئولیت دارد (A/HRC/39/29, 2018: para.9,p.3) مفاد این مسئولیت طی نظریه تفسیری کمیته حقوق بشر به تأیید می‌رسد- کمیته حقوق بشر اظهار می‌دارد که «دولت عضو باید تدابیری اتخاذ کند تا اطمینان حاصل شود که شرکت‌های تحت صلاحیت آنها به‌ویژه شرکت‌های فناوری، استانداردهای حقوق بشر را حتی هنگامی که در عملیات خارج از کشور مقرر، عمل می‌نمایند، رعایت می‌کنند» (CCPR/C/ITA/CO/1602017: (para.37). گزارش گزارشگر ویژه سازمان ملل درخصوص حق بر حفظ حریم خصوصی، حفظ حریم خصوصی را حتی به بازیگران غیردولتی نیز تعمیم می‌دهد (A/C/HRC/43/52,2020: para.27).

در پرونده بمبا و دیگران دو دولت هلند و بلژیک مخاطب دستور دیوان کیفری بین‌المللی برای شنود مکالمات میان بمبا و وکلا قرار گرفتند. دلیل این امر این بود که مقرر دیوان کیفری بین‌المللی در کشور هلند قرار داشت و دوم اینکه بمباموسامبا که وکیل بمبا بود در بلژیک اقامت داشت و به‌عنوان عضو اتحادیه وکلا بلژیک فعالیت می‌کرد. دولت‌های مذکور علاوه بر اینکه متعهد به قواعد میثاق حقوق مدنی و سیاسی هستند، به تعهدات مندرج در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^۱ نیز ملتزم هستند. براساس ماده (۱) ۸ کنوانسیون^۲ مزبور که به‌حق بر احترام به خصوصی ماندن زندگی خانوادگی و مکاتبات انسان‌ها اشاره دارد، تکالیفی متوجه دولت‌های متعهد طرف کنوانسیون می‌نماید.

براساس قوانین کیفری بلژیک ضبط مکالمه در صورتی که یکی از طرفین مکالمه آن را صورت دهد بلامانع است؛ ولی در صورتی که شنود را شخص ثالثی انجام دهد ممنوع است.^۳ در هلند براساس بخش ۱۳۹ قانون کیفری به‌طور اصولی ضبط مکالمه آزاد است، حتی در صورت رضایت فقط یکی از طرفین مکالمه و بیش از آن اینکه، فرد اخیر می‌تواند دستور ضبط مکالمه را به شخص ثالثی هم بدهد. مطابق با قوانین بلژیک

1. European Convention on Human Rights, 1950, Rome

۲. هر شخصی حق بر رعایت حریم زندگی و زندگی خانوادگی، مکاتبات و خانه خود را داراست.

3. <https://www.belgium.be/en/justice/privacy>

شنود تلفن توسط دولت در مواردی همچون ۱. زندگی خصوصی؛ ۲. نوشتن نامه یا ایمیل؛ ۳. آنچه در تلفن می‌گوید ممنوع است ولی این امر استثنائات مهمی دارد از قبیل: الف. اگر امنیت ملی یا عمومی یا رفاه اقتصادی در خطر باشد؛ ب. برای جلوگیری از بی‌نظمی یا اعمال مجرمانه؛ ج. برای محافظت از سلامتی اخلاق، حقوق و آزادی‌های دیگران (ماده ۳۱۴ مکرر قانون کیفری بلژیک).^۱ به‌منظور اطمینان از حفظ حریم خصوصی مرجع حفاظت از داده‌ها^۲ را مجلس قانون‌گذاری نمایندگان بلژیک در ۳ دسامبر ۲۰۱۷ ایجاد کرد و جانشین کمیسیون حفاظت از حریم شخصی^۳ شد.^۴

۴. رویه قضایی دیوان کیفری بین‌المللی

تاکنون ۴ پرونده با اتهام جرایم علیه اجرای عدالت در دیوان کیفری بین‌المللی مطرح و رسیدگی شده است.^۵ ضمن رسیدگی به اتهامات انتسابی علیه بمبا، مشتمل بر دو جنایت اصلی مندرج در مواد ۷ و ۸ اساس‌نامه دیوان، اتهام جرایم علیه اجرای عدالت از طریق تأثیر بر شهود با پرداخت رشوه، موضوع ماده ۷۰ اساس‌نامه نیز مطرح شد. به همین دلیل، در ابتدا اختصاری از پرونده اصلی و سپس پرونده بمبا و دیگران مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۴-۱. پرونده بمبا

دستور بازداشت آقای بمبا در ۱۰ ژوئن ۲۰۰۸ صادر و نامبرده در ۳ جولای ۲۰۰۸ به دیوان منتقل شد. وی که نخست‌وزیر سابق و رهبر نظامی در جمهوری دموکراتیک کنگو

1. <https://www.belgium.be/en/justice/privacy>

2. Data protection Authority, see : www.autoriteprotectiondonnees.be/citoyen/L-autorite/organisation

3. Privacy protection commission

4. <https://www.autoriteprotectiondonnees.be/citoyen/l-autorite/organisation>

5. Bemba et al , Paul Gicheru, Walter barasa, Ruto and Sang

بود به ارتکاب جنایاتی از قبیل جنایت علیه بشریت (مشمول بر قتل،^۱ تجاوز)^۲ و جنایت جنگی (مشمول بر قتل، تجاوز و غارت)^۳ متهم شده بود. پس از برگزاری جلسه تأیید اتهامات در مورخ ۱۲ الی ۱۵ ژانویه ۲۰۰۹ در تاریخ ۱۵ ژوئن ۲۰۰۹ اتهامات وی را شعبه پیش‌دادرسی تأیید کرد و برای رسیدگی به شعبه دادرسی ارجاع داده شد. شعبه دادرسی در ۲۱ مارس ۲۰۱۶ متهم را به دلیل نقض مواد (الف) (۱) ۷ (قتل)، (ز) (۱) ۷ (تجاوز جنسی به‌عنوان جنایت علیه بشریت)، (د) (۲) ۸ (جنایت در مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی)، (ج) (۲) ۸ (تجاوز به‌عنوان جنایت جنگی) و (۵) (د) (۲) ۸ (غارت شهر) مجرم شناخت (ICC-bi/05-01/08-3343, para. 2) در ۲۱ ژوئن ۲۰۱۶ حکم مجازات ۱۸ سال حبس برای آقای بمبا صادر شد (ICC- 01/05-01/08-3399, paa.95).

علاوه بر بمبا، دادستان دیوان نیز در ۲۲ جولای ۲۰۱۶ نسبت به رأی صادره اعتراض و پرونده به‌جهت رسیدگی به مرجع تجدیدنظر ارسال شد. در ۸ ژوئن ۲۰۱۸ شعبه تجدیدنظر با اکثریت آراء رأی صادره شعبه دادرسی را به دلیل اینکه اساس مجرم قلمداد نمودن آقای بمبا مبتنی بر مسایلی خارج از محدوده حقایق و شرایط توصیف‌شده برای آن است نقض کرده و آقای بمبا را از اتهامات وارده تبرئه^۴ کرد (ICC-01/05-01/08-p.5, para.7).

اما در پرونده دیگری که معروف به پرونده بمبا و دیگران است، وی و دیگر شرکای جرم، متهم به ارتکاب جرایم علیه اجرای عدالت شدند. مسئله قابل مطالعه در این پرونده شنود مکالمات آقای بمبا با وکیل (موسامبا)^۵ ایشان است که با ملحوظ نظر داشتن اصل مهم مصونیت حرفه‌ای ناظر بر روابط وکیل و موکل و همچنین منع سوءاستفاده از این حق توسط متهم، دامنه صلاحیت دادستان براساس اساس‌نامه و آیین

-
1. Murder
 2. Rape
 3. Pillaging
 4. Acquitted
 5. Aime kililo musamba

دادرسی و ادله دیوان و نیز اقتضائات رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت واجد اهمیت خواهد بود.

۴-۲. پرونده بمبا و دیگران^۱

از ۳ ژوئن ۲۰۱۳، دادستانی به طور متوالی گزارش‌هایی از مکالمات غیرمعمول میان بمبا و وکیل وی (موسامبا) از سوی دبیرخانه دریافت می‌کرد. گزارش‌ها و پیام‌های ضبط‌شده مؤید اتهام رشا و ارتشاء میان بمبا و دیگر متهمان بود. بمبا از بمباموسامبا (وکیل) برای تسهیل ارتباط با شهود استفاده می‌کرد (3, para 2 ICC-01/05-51, p.). دادستان مطابق ماده ۵۴ اساس‌نامه اختیارات لازم برای شروع تحقیقات دارد. با توجه به حضور متهمان در کشور هلند (مقر دیوان کیفری بین‌المللی) و بلژیک (محل اقامت موسامبا)، مستند به بند ۳ ماده ۵۴ اساس‌نامه، دادستان تقاضای صدور مجوز از شعبه پیش‌دادرسی ۳ به منظور شنود مکالمات میان متهم با بمباموسامبا (عضو اتحادیه وکلا بلژیک) که به عنوان وکیل ارشد و همچنین «مانگندا» کرد که مدیر پرونده متهم بود (3, para.3 ICC-01/05-51).

در ۶ می ۲۰۱۳ قاضی کُنو^۲ به عنوان قاضی واحد شعبه پیش‌دادرسی برای رسیدگی به درخواست دادستان توسط شعبه پیش‌دادرسی ۳ تعیین شد. در ۸ می ۲۰۱۳ شعبه پیش‌دادرسی به دبیرخانه دستور داد تا الف. شماره تلفن‌ها و ب. گزارش کاملی از تمام تماس‌ها را در اختیار دادستان قرار دهد (9, para.5, p.5 ICC-01/05-51). در خلال ۶ نوامبر تا ۱۱ فوریه تماس‌های متعددی میان بمبا با بمباموسامبا و «مانگندا» برقرار شده بود، که در آنها متهمان با کدهایی به زبان‌های لینگالا^۳ و فرانسوی با یکدیگر در ارتباط بودند و در موضوعاتی جز مسایل مرتبط با محاکمه و امور مالی، به زبان ساده و قابل

1. Bemba et al

2. Cuno

۳. ماده (الف) (۱) ۷۰

فهم صحبت می‌کردند (ICC-01/05-51, p.7, para.15). با بررسی اسناد و مدارک متقن، بمبا در مجموع مبلغ ۳۱۸۹ دلار به بمباموسامبا و مبلغ ۴۷۴۴ دلار به «نارسیس» به واسطه «بابالا» پرداخت کرده بود و «مانگندا» نیز در مجموع ۲۱۹۵۹/۷۷ دلار از «بابالا» دریافت کرده بود (ICC-01/05-51, p.9, para.19).

در نهایت شعبه دادرسی به اتهامات ادای شهادت دروغ،^۱ اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ایجاد مانع یا مزاحمت در حضور یا ادای شهادت شاهد، امحاء ادله و مستندات، دخالت در جمع‌آوری و همچنین ارائه مدارکی که می‌دانسته دروغ یا جعلی هستند،^۲ رسیدگی کرد (ICC-01/05-01/13, 2016, p.455-456). شعبه هفتم دادرسی به ترتیب آقای بمبا، بمباموسامبا، «مانگندا»، «نارسیس» و «بابالا» را محکوم به حبس و جزای نقدی به میزان یک سال و ۳۰۰ هزار یورو جریمه نقدی، دو سال و شش ماه و ۳۰۰ هزار یور، دو سال، یازده ماه و شش ماه حبس محکوم کرد. شعبه تجدیدنظر در تصمیم ۸ مارس ۲۰۱۸ (ICC-01/05-01/13, para.1631) آقایان بمبا، «کیلولو» و «مانگندا» را از اتهام ارائه مدارکی مبرا کرد که جعلی بودن آن بر متهمان آشکار بوده است و عالماً و عامداً به دیوان تقدیم شده بود و دیگر اتهام آنها را درخصوص تحت‌تأثیر قرار دادن شهود مورد تأیید قرار داد (ICC-01/05-01/13, P.455).

۴-۲-۱. اتهامات و دفاعیات موسامبا، مانگندا، بابالا و نارسیس

براساس رأی شعبه دادرسی هفتم، اتهامات آقای بمباموسامبا مستند به بندهای (ب) و (ج) (۱) ماده ۷۰ اساس‌نامه،^۳ دایر بر ادای شهادت دروغ، ارائه مدارکی که ارائه‌دهنده

۱. ماده (ج) (۱) ۷۰.

۲. ماده (ب) (۱) ۷۰.

۳. ب. تقدیم مدارکی که ارائه‌دهنده می‌دانسته دروغ یا جعلی هستند.

ج. اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ایجاد مانع یا مزاحمت در حضور یا ادای شهادت شاهد، امحاء ادله و مستندات یا دخالت در جمع‌آوری آنها

می‌دانسته دروغ است و اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد مورد تأیید قرار گرفت. اتهامات وارده به آقای مانگندا براساس بندهای (ب) و (ج) ماده ۷۰^۱ اساس‌نامه مشتمل بر اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ارائه مدارکی که ارائه‌دهنده می‌دانسته دروغ است مورد تأیید قرار گرفت ولی از اتهامات کمک، مشارکت یا کمک در ارائه شهادت دروغ شهود تبرئه شد. اتهام وارده بر آقای «بابالا» مستند به بند (ج) ماده ۷۰ اساس‌نامه^۲ (ادای شهادت دروغ) مورد تأیید شعبه دادرسی قرار گرفت و از اتهامات کمک، مشارکت یا کمک در ارائه شهادت دروغ شهود تبرئه شد. اتهام ادای شهادت دروغ آقای «نارسیس» مستند به بند (ج) ماده ۷۰ اساس‌نامه مورد تأیید قرار گرفت ولی از اتهامات کمک، مشارکت یا کمک در ارائه شهادت دروغ شهود تبرئه شد.

بمابوسامبا به جهات عدم قابلیت پذیرش اسناد و مدارکی که در نتیجه نقض مصونیت حرفه‌ای کسب شده بود و بی‌توجهی شعبه رسیدگی‌کننده به دلایل ابرازی، اعتراض خود را به مرجع تجدیدنظر تقدیم کردند (ICC-01/05-01/13-2275, para.39, 2018). دیگر متهم پرونده «مانگندا» که در شعبه دادرسی به دلیل اتهامات وارده محکوم شده بود، به جهات عدم قابلیت پذیرش اتهامات، ایراد بر تفسیر ارکان قانونی ماده ۷۰ اساس‌نامه و بی‌توجهی به دلایل ابرازی به رأی صادره اعتراض کرد (ICC-01/05-01/13-2275, 2018, para.40). آقای «بابالا» به دلیل بی‌توجهی شعبه رسیدگی‌کننده به دلایل ابرازی، عدم قابلیت پذیرش مدارک و مستندات و نقض اصل قانونی بودن جرم و مجازات (موضوع ماده ۲۲ اساس‌نامه) نسبت به رأی صادره اعتراض خود را ثبت کردند (ICC-01/05-01/13-2275, 2018, para.41). مهمترین جهات اعتراضی آقای «نارسیس» مبتنی بر ایراد بر تفسیر ارکان جرایم علیه اجرای عدالت و ایرادهای وارده بر رسیدگی بود (ICC-01/05-01/13-2275, 2018, para.42).

۱. ارجاع به پاراگراف ۸۷

۲. اعمال نفوذ غیرقانونی بر شاهد، ایجاد مانع یا مزاحمت در حضور یا ادای شهادت شاهد، امحاء ادله و مستندات یا دخالت در جمع‌آوری آنها.

در مجموع، اعتراض متهمان عمدتاً متمرکز بر: الف) فقدان ارکان مشارکت در جنایت بود که به نحو اخص در ماده (۳) ۲۵^۱ اساس‌نامه جرم‌انگاری شده و ب) نحوه تحصیل و ارزش ادله بود. بمباموسامبا که در سمت وکیل بمبا در پرونده اصلی تعیین شده بود، معتقد به استثناء شدن کلیه مدارک تحصیلی از مؤسسه مالی اتحادیه غربی^۲ و کلیه مدارک حاصل از شنود تلفنی بود (ICC-01/05-01/13, 2016, p.3) چراکه به عقیده بمباموسامبا در تحصیل ادله، مقررات بند ۷ ماده ۶۹ اساس‌نامه توسط دیوان رعایت نشده و حقوق بشر شناخت‌شده بین‌المللی وی نقض شده است. ماده موصوف اشعار دارد که «ادله‌ای که با نقض این اساس‌نامه یا حقوق بشر شناخته‌شده بین‌المللی تحصیل شده باشد، پذیرفته نیست». بمباموسامبا برای تقویت استدلال خودش به رویه دیوان در قضیه لوبانگا^۳ نیز استناد کرد که مؤید تأکید دیوان بر تحصیل قانونی ادله است.^۴

بمباموسامبا بر این باور بود که دادستان قبل از صدور اجازه شعبه پیش‌دادرسی، مبادرت به دریافت اطلاعات تراکنش‌های بانکی از «مؤسسه مالی اتحادیه غربی» کرده است. به عقیده وی با توجه به اینکه طریقه تحصیل ادله در مغایرت با مفاد اساس‌نامه خصوصاً ماده (۷) ۶۹ بوده؛ بنابراین هرگونه اتخاذ تصمیم شعبه دادرسی در این زمینه فاقد مشروعیت است. شعبه تجدیدنظر استدلال کرد که هر اشتباه شعبه دادرسی موجب نقض حکم صادره نمی‌شود (به‌صورت تلویحی اشتباه شعبه دادرسی را مورد پذیرش قرار داد) و آن اشتباهی مورد توجه است که اساسی بوده و در صورت فرض عدم وقوع

۱. براساس ماده (۳) ۲۵ مسئولیت کیفری اشخاص منوط به مباشرت، معاونت و مشارکت در جرایم ارتكابی شده است.

2. Western union

یک مؤسسه مالی است که انتقال پول‌ها از این طریق صورت می‌پذیرفته است. برای کسب اطلاعات بیشتر به سایت مؤسسه مراجعه بفرمایید: www.westernunion.com

این مؤسسه اطلاعات تراکنش‌های بانکی را در اختیار دادستانی قرار داده است.

3. Thomas Lubanga Dyilo

در این پرونده به لزوم رعایت موازین ماده (۷) ۶۹ اساس‌نامه و حقوق بشر شناخته‌شده بین‌المللی تأکید شده بود.

4. ICC-01/04-01/06, 2009, para.35

آن اشتباه، نتیجه رأی صادره متفاوت می‌شده است (ICC-01/05-01/13, 2018, para.90). شعبه تجدیدنظر با ملاحظه اوراق پرونده و در مقام رسیدگی به اعتراض متهمان درخصوص ارتباطات میان دادستان و «مؤسسه مالی اتحادیه غربی» که پیش از صدور دستور شعبه پیش‌دادرسی، اطلاعات مالی را در اختیار دادستان قرار داده بود، به این نتیجه رسید که حتی با در نظر گرفتن معیارهای دوگانه (بندهای الف و ب) ماده (۷) ۶۹، حقوق متهمان نقض نشده است (ICC-01/05-01/13-2275, 2018, paras.280-282) و نهایتاً رأی شعبه دادرسی را مورد تأیید قرار داد.^۱ به‌منظور تحلیل این بخش از رأی شعبه تجدیدنظر، مطالعه ماده (۷) ۶۹ اساس‌نامه ضرورت دارد. ماده (۷) ۶۹ اساس‌نامه مقرر می‌نماید «ادله‌ای که با نقض این اساس‌نامه یا حقوق بشر شناخته‌شده بین‌المللی تحصیل شده باشد، مورد پذیرش نیست، به شرط آنکه: الف. نقض مذکور، تردید اساسی در اعتبار آن ادله ایجاد کند؛ یا ب. پذیرش آن ادله معارض با صحت دادرسی بوده یا آن را جدا به مخاطره بیافکند».

عنایت به این امر که ادله تحصیل‌شده از مؤسسه مالی اتحادیه غربی با دو معیار ماده (۷) ۶۹ معارضه‌ای ندارد نمی‌توان آن را از عداد دلایل اثباتی خارج نمود. توضیح اینکه تقدم و تأخر در ارائه اطلاعات صحیح بانکی نمی‌تواند برآورده‌کننده اقتضائات و الزامات دو تبصره ذیل بند هفتم از ماده ۶۹ اساس‌نامه قلمداد شود.

بمبا و بمباموسامبا شنود مکالمات تلفنی را ناقض حق بر مصونیت حرفه‌ای ناظر بر روابط محرمانه وکیل و موکل قلمداد کرده و بر این اساس اعتراض خود را در سه محور تقدیم نمودند: الف. نقض مصونیت حرفه‌ای؛ ب. دستور قاضی واحد شعبه پیش‌دادرسی مبنی بر بازداشت مقامات هلندی؛ ج. ایرادهای ناظر بر نحوه جمع‌آوری اطلاعات و کسب آنها توسط دادستان. شعبه تجدیدنظر در مقام تعیین شرایط احترام و

۱. لازم است ذکر شود که شعبه تجدیدنظر میان دو دستور صادره در این خصوص قائل به تفکیک است به این صورت که دستور اول را صحیح و دستور دوم را مغایر با اساس‌نامه قلمداد کرد. برای اطلاع بیشتر به این آدرس مراجعه فرمایید:

ICC-01/05-01/13-2275, 2018, paras.280-282

رعایت مصونیت حرفه‌ای به‌درستی بر این باور بود، تا زمانی این مصونیت اعتبار دارد که از حدود متعارف خود خارج نشده و منجر به ارتکاب عمل مجرمانه نشود. این رویکرد شعبه تجدیدنظر با اصل حسن‌نیت^۱ و منع سوءاستفاده از حق^۲ مطابقت دارد. بمبا و بمباموسامبا بدون در نظر گرفتن فلسفه وجودی حق بر مصونیت حرفه‌ای، از این حق به‌عنوان پوششی برای ارتکاب عمل مجرمانه استفاده می‌کردند. بدیهی است اعمال هر حقی منوط به اجرای تکالیفی نیز هست. بمبا و بمباموسامبا تحت لوای مجرمانه ماندن مکاتبات و ارتباطات تلفنی، در حال برنامه‌ریزی برای تحت تأثیر قرار دادن شهود از طریق پرداخت رشوه بودند. اینکه موکل با استناد به حق بر مصونیت حرفه‌ای که در اصل برای ایجاد اعتماد میان وکیل و موکل، عدم استناد به اقرار موکل نزد وکیل در مقابل دیوان و عدم تکلیف وکیل به بیان هر آنچه موکل نزد وی بازگو کرده است، استقرار یافته، برای اغراض مجرمانه دیگری بهره‌برد مورد پذیرش اصول کلی حقوقی و مفاد اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی نیست.^۳

درخصوص ایراد دوم ذکر این پیش‌زمینه لازم است که شعبه پیش‌دادرسی در مورخ ۲۹ جولای ۲۰۱۳ به دادستان مجوز بازداشت مقامات هلندی (در صورت استنکاف از اجرای دستور) را به‌منظور ضبط مکالمات و جمع‌آوری گزارش‌های ذی‌ربط اعطا کرده بود. مواد (۳) ۵۴ و (الف) (۳) ۵۷^۴ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی، ترتیبات اختیارات دادستان و نحوه اخذ مجوز از شعبه پیش‌دادرسی را معین کرده است و با

1. Bona fide in latin and good faith in english

2. Abuse of right

۳. قاعده (ب) ۹۷ آیین دادرسی و ادله رواندا نیز به این مهم توجه داشته است.

۴. دادستان می‌تواند ادله را جمع‌آوری و بررسی نماید (الف)، حضور و تحقیق از متهمان و قربانیان و شهود را درخواست نماید (ب)، همکاری هر دولت یا سازمان بین‌المللی را درخواست نماید و... (ج)، ورود به ترتیبات یا موافقت‌نامه‌های دولتی (د)، رعایت محرمانگی اطلاعات دریافتی (ه)، اقدامات لازم به‌منظور اطمینان از مجرمانه ماندن اطلاعات، حمایت از اشخاص یا حفظ مدارک... (و).

۵. براساس درخواست دادستان، قرارها و مجوزهایی را که ممکن است برای تحقیق لازم باشد، صادر نماید.

بررسی روند صدور دستورات، مغایرت اساسی با مفاد اساسنامه ملاحظه نمی‌شود. درخصوص ایراد بر نحوه جمع‌آوری و کسب اطلاعات توسط دادستان، اعتراض متهمان و همچنین دفاعیات دادستان، ارائه استدلال جالب بمبا قابل اعتناست. به عقیده بمبا در نحوه جمع‌آوری اطلاعات حقوق داخلی کشور هلند نقض شده است. شعبه تجدیدنظر ضمن تأیید این ایراد، معتقد بود که اشتباه شعبه رسیدگی‌کننده، اساسی و ناقض حقوق بشر متهمان نیست و به آن درجه از اهمیت نبوده است که رأی صادره را بی‌اعتبار سازد (para.499, ICC-01/05-01/13-2275, 2018).

استدلال شعبه تجدیدنظر با استناد به ماده (۸) ۶۹ اساس‌نامه نیز تقویت می‌شود. براساس مفاد این ماده «هنگام تصمیم راجع به ارتباط یا قابلیت پذیرش ادله تحصیل‌شده به وسیله یک دولت، دیوان براساس قانون ملی آن دولت تصمیم نخواهد گرفت». همین ملاک در ماده ۱۷ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی نیز مشاهده می‌شود. براساس مفاد ماده ۱۷ اساس‌نامه تشخیص محاکمه واقعی از غیرواقعی بر عهده دیوان کیفری بین‌المللی است و نه دولت محاکمه‌کننده.^۱ به عبارت دیگر، درست که دولت‌ها اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی را مصوب کرده‌اند ولی این به معنای رجحان تشخیص آنها بر تشخیص دیوان کیفری بین‌المللی نیست؛ البته این امر متمایز از اعمال صلاحیت است. حسب تصریح مقدمه و ماده ۱ اساس‌نامه، صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی صلاحیت تکمیلی^۲ است و در صورت اعمال صلاحیت محاکم ملی، نوبت به رسیدگی در دیوان کیفری بین‌المللی نمی‌رسد. ولی به‌منظور منع سوءاستفاده دولت‌ها و بی‌خاصیت نشدن اصل مقابله با بی‌کیفرمانی که توجیه‌کننده تأسیس دیوان کیفری بین‌المللی است، تشخیص حقیقی بودن رسیدگی‌ها بر عهده نهاد قضایی اشاره شده است.

۱. براساس ماده (۲) ۱۷ اساس‌نامه که ناظر بر مسئله قابلیت پذیرش موضوع نزد دیوان است مقرر شده است که «به‌منظور تصمیم‌گیری در مورد عدم تمایل در رسیدگی به موضوعی خاص، دیوان با عنایت به اصول دادرسی شناخته‌شده در حقوق بین‌الملل، بررسی خواهد کرد که آیا یک یا چند مورد از شرایط زیر وجود دارد».

2. Complementarity jurisdiction

با مطالعه اساس‌نامه، آیین دادرسی و ادله و روح حاکم بر آنها، ترجیح حقوق بین‌الملل بر حقوق داخلی آشکار است. با این توضیحات، در فرض پذیرش نقض حقوق داخلی کشور هلند، این نقض با استانداردهای بین‌المللی و دو معیار مطرح‌شده در بند ۷ ماده ۶۹ مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد، که نتیجه این امر، عدم مغایرت اساسی اقدامات صورت‌پذیرفته دولت هلند و معیارهای شناخته‌شده بین‌المللی را تأیید می‌کند. ثانیاً معیار عمل دیوان استانداردهای بین‌المللی است و نه قوانین داخلی کشورها که بعضی از آنها شاید برآورده‌کننده الزامات استانداردهای بین‌المللی نباشند.

اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی در چند موقعیت به نحو اخص به استانداردهای بین‌المللی اشاره دارد. استانداردهای بین‌المللی در بند ج ماده ۲۱ اساس‌نامه که ناظر بر استعمال اصول کلی حقوقی است، به کارگیری استانداردهای بین‌المللی در رفتار با زندانیان (ماده (ب) (۳) ۱۰۳ اساس‌نامه)، مطابقت اجرای حکم با استانداردهای بین‌الملل (ماده (۱) ۱۰۶ اساس‌نامه) ملحوظ نظر تدوین و تصویب‌کنندگان اساس‌نامه قرار گرفته است.

۵. منع شنود مکالمات وکیل و موکل در جنایات اصلی^۱

با مراجعه به مفاد آیین دادرسی و ادله دیوان‌های موقت، اساس‌نامه و آیین دادرسی و ادله دیوان کیفری بین‌المللی و رویه ذکرشده، درخصوص منع شنود مکالمات وکیل و موکل در جنایات اصلی نتیجه مهمی اخذ می‌شود. با این وصف که شنود کنترل‌شده مکالمات وکیل و موکل براساس تصمیم متأخذه در پرونده بمبا و دیگران مورد تأیید دیوان قرار گرفته است، سؤالی که ذهن را به خود مشغول می‌نماید این است که با چه استدلالی نباید به شنود مکالمات وکیل و موکل در جنایات اصلی قائل بود. زمینه بحث، تصمیم شعبه پیش‌دادرسی^۳ درخصوص در اختیار قرار ندادن مکالمات ناظر بر ارتباط

۱. جنایات اصلی همان صلاحیت موضوعی مندرج در ماده ۵ اساس‌نامه اعم از ژنوساید، جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی و جنایت تجاوز ارضی است.

حرفه‌ای وکیل و موکل است که مؤید این استنباط خواهد بود که شنود هرگونه مکالمه‌ای که مرتبط با جنایات اصلی باشد ممنوع است. ذکر این نکته نیز ضرورت دارد که احترام و رعایت مصونیت حرفه‌ای وکیل و موکل تا زمانی الزامی است که، ارتباطات طرفین منحصرأ به منظور تدارک دفاع از موکل باشد و در غیر این صورت، مصونیت حرفه‌ای، لازم الوفا نخواهد بود. این استدلال با نتیجه رأی شعبه تجدیدنظر دیوان کیفری بین‌الملل نیز تأیید می‌شود.^۱

برای تبیین این موضع باید به اصول کلی حقوقی متوسل شد که براساس بند (ج) (۱) ۲۱ اساس‌نامه دیوان از جمله حقوق قابل اعمال دیوان کیفری بین‌المللی قلمداد شده است. اول اینکه وقوع و رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت تا پیش از مرحله رسیدگی به جنایات اصلی موضوعیت ندارد. توضیح اینکه اصولاً اگر رسیدگی به جنایات اصلی شروع نشده باشد، جرایمی همچون اعمال نفوذ غیرقانونی بر شهود (بند ج ماده ۷۰ اساس‌نامه)، ارائه مدارکی که ارائه‌دهنده بر جعلی بودن آنها آگاه است (بند ب ماده ۷۰ اساس‌نامه)، مانع‌تراشی یا اعمال نفوذ غیرقانونی بر کارکنان دیوان (بند د ماده ۷۰ اساس‌نامه) موضوعیت ندارند. اصولاً جرایم علیه اجرای عدالت از جمله امور تبعی هستند و نه اصیل، به عبارت دیگر، رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت به‌عنوان تابعی از رسیدگی به جنایاتی از قبیل ژنوساید، جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی خواهد بود (شق «ج» و «ه» بند ۲ قاعده ۱۶۲ آیین دادرسی و ادله دیوان که بر «وابستگی اتهامات مبتنی بر ماده ۷۰ اساس‌نامه با اتهامات مندرج در ماده ۵ اساس‌نامه» تأکید دارد).

دوم اینکه توجه به این تمایز ضرورت دارد که در زمان وقوع جنایات اصلی به‌طور اصولی رابطه‌ای میان وکیل و موکل وجود ندارد که مشمول رعایت مصونیت حرفه‌ای میان وکیل و موکل شود. این رابطه به‌طور عمومی پس از اعلام وکالت نزد محکمه

1. ICC-01/05-01/13, 2018, para.7

است که رسمیت می‌یابد و از مصونیت موصوف برخوردار می‌شود. وقوع جرایم علیه اجرای عدالت در زمان تحقیق، تعقیب و جلسات رسیدگی متصور است و در موضوع خاص (مصونیت حرفه‌ای) مورد پژوهش، مشارکت وکیل و موکل در ارتکاب عمل مجرمانه محل بحث است در حالی که با مدنظر قرار دادن «زمان وقوع» جنایات اصلی (که پیش از مراحل تحقیق، تعقیب و محاکمه است و نظر به اینکه ارتکاب جرایم علیه اجرای عدالت مختص به این مراحل است)، به‌طور اصولی و عمومی وجود رابطه وکالت فی‌مابین طرفین متصور نیست.

سوم اینکه با توجه به اینکه اصل بر حفظ محرمانگی روابط وکیل و موکل است، منع توسعه دامنه شنود به جنایات اصلی با اصل حقوقی تفسیر استثناء در حدود نص سازگارتر است. در همین زمینه، توسل به ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ و ماده (۱) ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^۲ که به موجب ماده (۳) ۲۱ اساس‌نامه از جمله حقوق قابل اعمال است، راهگشاست. سوم اینکه اگر قائل به شنود مکالمات وکیل و موکل در جنایات اصلی هم باشیم، دیگر رعایت مصونیت حرفه‌ای فلسفه وجودی خود را از دست خواهد داد.

و در آخر اینکه، تعیین یک وکیل مستقل از نهاد دیوان کیفری بین‌المللی و ارسال بخش‌هایی از مکالمات میان بمبا با وکیل نامبرده، که منحصرأ درخصوص اعمال ارتكابی در مورد جرایم علیه اجرای عدالت بوده است. ثادثاً، مستند به ماده (ب) (۱) ۶۷ اساس‌نامه «ارتباطات برقرارشده در زمینه ارتباط حرفه‌ای بین متهم و وکیل وی، مجرمانه تلقی شده و در نتیجه قابل افشا نخواهد بود مگر اینکه: الف. شخص (متهم) کتباً به چنین افشایی رضایت بدهد؛ ب. شخص مذکور عمداً متن ارتباطات مذکور را نزد شخص ثالثی افشا کند و سپس شخص ثالث این افشا را به‌عنوان مدرک ارائه دهد،

۱. منع مداخله در مکاتبات و ارتباطات اشخاص

۲. منع مداخله در زندگی اشخاص بدون مجوز قانونی

مؤید این استنتاج است که استناد به اقرار موکل نزد وکیل درباره دیگر جنایات اصلی تحت صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی و همچنین شنود مکالمات، مکاتبات و ارتباطات میان وکیل و موکل غیرقانونی است.

فرجام سخن

اسناد دیوان کیفری بین‌المللی اعم از اساس‌نامه و آیین دادرسی و ادله درخصوص جرایم علیه اجرای عدالت یک ایراد مهم حقوقی را رفع کرده است. با جرم‌انگاری نهاد پیشینی اهانت به دادگاه که صرفاً در آیین دادرسی و ادله دیوان‌های موقت وضع شده بود، با تعیین عنوان جدید جرایم علیه اجرای عدالت در اساس‌نامه، موجب تطابق جرایم علیه اجرای عدالت با ماده‌های ۲۲ و ۲۳ اساس‌نامه و برآورده نمودن مقتضیات اصل قانونی بودن جرم و مجازات کرده است. در پرونده بمبا و دیگران که مظهر رویه قضایی دیوان کیفری بین‌المللی درخصوص رسیدگی به جرایم علیه اجرای عدالت بود، دیوان با لحاظ اصل «مصونیت حرفه‌ای» با تعیین شخص ثالث به‌عنوان شنودکننده مکالمات میان بمبا و وکلا و طبقه‌بندی موضوعات داخل در صلاحیت اصلی دیوان و مسائل مرتبط با جرایم علیه اجرای عدالت و به نحو مشخص اعمال نفوذ غیرقانونی بر شهود از طریق پرداخت رشوه، ضمن رعایت حقوق بشر به‌عنوان مبنای دادرسی عادلانه موضوع ماده (۳) ۲۱ اساس‌نامه از طریق ارائه منحصر مکالمات مرتبط با جرایم علیه اجرای عدالت به دادستان، دو نتیجه مهم به دست می‌دهد: اول، تحدید دامنه صلاحیت دادستان در شنود مکالمات وکیل و موکل و دوم، اینکه شنود مکالمات (اقرار نزد وکیل) در جنایات اصلی مندرج در ماده ۵ اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی مجاز نیست و در صورت وقوع، فلسفه وجودی اصل مصونیت حرفه‌ای ناظر بر روابط وکیل و موکل سالبه به انتفای موضوع می‌شود. نتیجه حاضر با امعان‌نظر به قاعده ۹۷ آیین دادرسی و ادله دیوان رواندا که مقرر می‌دارد «مقررات این قاعده نمی‌تواند برای مشارکت در ارتکاب عمل مجرمانه تفسیر شود» (به‌عنوان یک اصل کلی حقوقی مورد پذیرش) تأیید

می‌شود. به عبارت دیگر، با توجه به زمان ارتکاب جنایت در جنایات اصلی که قبل از جلسات رسیدگی است و زمان وقوع جرایم علیه اجرای عدالت و انعقاد عقد وکالت که در حین رسیدگی است، مشارکت در ارتکاب عمل مجرمانه - در جنایات اصلی - موضوعاً منتفی بوده ولی در جرایم علیه اجرای عدالت ممکن قلمداد می‌شود. درنهایت اینکه به منظور سلب حقوق ناشی از مصونیت حرفه‌ای باید ظن قوی نسبت به ارتکاب عمل مجرمانه وجود داشته باشد و به صرف شک داشتن، این حق خدشه‌پذیر نیست.

References

- برزگرزاده، عباس (۱۳۹۹)، کارکرد و منزلت تصمیمات قضایی در رویه دیوان بین المللی دادگستری، *مجله مطالعات بین المللی*، ۱۷ (۲)، ۲۷-۵۱
- جزایری، سید عباس و شهرانی، محمود (۱۴۰۳)، شنود مکالمات از منظر حقوق کیفری ایران، *فقه امامیه*، اسناد و کنوانسیون های بین المللی، *مجله فقه و حقوق نوین*، ۲ (۹)، ۱۴۹-۱۶۶
- دانش آرا، سجاد، کاظمی، سید سجاد (۱۴۰۱) دگردیسی حقوق کیفری در موازنهی سنت و مدرنیته؛ با تاکید بر حقوق ایران، *مجله مطالعات حقوقی*، ۱۴ (۴)، ۱۸۳-۲۱۴
- رحیمی، محسن، شایگان فرد، مجید و شیخ الاسلامی، عباس (۱۴۰۳) چالش حقوق کیفری ایران با آزادی بیان شهروندان، *مجله مطالعات حقوقی*، ۱۶ (۲)، ۱۴۵-۱۹۰
- سلیمی، صادق (۱۴۰۰)، جرایم علیه اجرای عدالت در آرای دیوان بین المللی کیفری، *مجله مطالعات بین المللی پلیس*، ۱۲ (۱)، ۱۰-۳۳
- عابد، رسول و میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۱)، جرائم علیه اجرای عدالت کیفری در اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی، *مجله حقوق کیفری*، ۱ (۱)، ۹۷-۱۲۱
- کسسه، آنتونیو (۱۳۸۶)، *حقوق کیفری بین المللی*، ترجمه پیران، حسین، امیر ارجمند، اردشیر و موسوی، زهرا، تهران: انتشارات جنگل.
- کوهستانی فر، عیسی، نژندی منش، هیبت اله و راعی، مسعود (۱۴۰۱)، فساد به مثابه جنایت علیه بشریت و بررسی صلاحیت دیوان کیفری بین المللی در رسیدگی به آن، *مجله پژوهش های حقوقی*، ۲۱ (۴۹)، ۹۱-۱۱۸
- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۴)، *دادگاه کیفری بین المللی*، انتشارات دادگستری، تهران.

- موسوی، سید فضل الله، میرمحمدی، معصومه سادات (۱۳۹۰)، اصول کلی حقوق؛ عامل پویایی حقوق بین الملل کیفری، *مجله حقوق اسلامی*، ۸ (۳۱)، ۶۳-۹۳
- وکیلان، حسن و مقتدر، محمد (۱۴۰۲) نقد قانون گذاری در حوزه اخلاق از منظر حقوق طبیعی مدرن، *مجله مطالعات حقوقی*، ۱۵ (۴)، ۳۵-۶۴
- همراهی، راضیه، حسن پور، جمیل و صدیق، میر ابراهیم (۱۳۹۶)، بررسی تطبیقی جرایم علیه عدالت قضایی در پنج کشور امریکا، آلمان، آلبانی، ایران و فرانسه، *مجله علوم اجتماعی*، ۱۱، ۴۶۱-۴۸۴
- Abed, R., Mir Mohammad Sadeghi, H. (2012). Crimes against the Administration of Criminal Justice in the Statute of the International Criminal Court, *Journal of Criminal Law Research*, 1 (1), 97-120. [In Persian].
- Barzegarzadeh, A. (2019). The Function and Status of Judicial Decisions in the Practice of the International Court of Justice, *Journal of International Studies*, 17(2), Consecutive Issue, 27-51, DOI, 10.22034/isj.2020.118191 [In Persian]
- Basten, J. (1978). Control and the Lawyer-Client Relationship, *The Journal of the Legal Profession*, 7-38.
- Casse, A. (2008). *International Criminal Law*, translators: Piran, Hossein, Amir Arjomand, Ardeshir and Mousavi, Zahra, first edition, Jangal Publications, Tehran.[In Persian]
- Charleton, P. (2024). Try something else: contempt and confusion, *Irish Judicial Studies Journal*, p.44-63.
- Danesh ara, s., and kazemi, s. (2023). Transformation of criminal law in the balance of tradition and modernity; With emphasis on Iranian criminal law, *Journal of Legal Studies*, 4(46), 183-213
- D.kent, R. Ahmad, N. Mahmod, and reyes, ana c., and M. landy, jonathan (2020). *international attorney client privilege and ethics*, international bar association, annual conference. Available at <https://www.wc.com/portalresource/lookup/poid>, View in 2024/04/12
- E.spahn,T. (2013). *A practitioners summary guide to the attorney client privilege and the work product doctrine*. Available at: <https://media.mcguirewoods.com/publications>, view in 2024/05/14
- Gomez, J. (2002). Contempt of court – freedom of expression and the rights of the accused, *Malayan law journal*, p.1-25.
- Hamrahi, R, and Hosseinpour, J, and Seddigh, M. E. (2017). Comparative study of crimes against the administration of judicial justice in five countries: America, Germany, Albania, Iran, and France, *Journal of Social Sciences*, Winter, 11, 461-484.[In Persian]
- Jazayeri, S. A., and Shahrani, M. (1401). Eavesdropping on conversations from the perspective of Iranian criminal law, *Imamiyyah jurisprudence*,

- international documents and conventions, *Journal of Modern Jurisprudence and Law*, 2(9), 149-166. DOI, 10.22034/jml.2024.544274.1070, [In Persian]
- Kohestanifar, I and Najndimanesh, H and Raei, M. (1400). Corruption as a Crime Against Humanity and the Jurisdiction of the International Criminal Court in Addressing It, *Journal of Legal Research*, 21(49) , p. 95-118.DOI, 10.48300/jlr.2021.283871.1642 [In Persian]
- Lauterpacht, E. (1996). *Partial judgments and the inherent jurisdictions of the International Court of Justice*, in Lowe, V. and Fitzmaurice, M.(eds), *Fifty Years of the International Court of Justice: Essays in Honour of Sir Robert Jennings*, Cambridge University Press,1996.
- Mir Mohammad Sadeghi, H. (2016). *International Criminal Court*, Dadgostar Publications, Tehran.[In Persian]
- Mousavi, S. F., F, and Mirmohammadi, M. S. (2011). General Principles of Law, the Dynamic Factor of International Criminal Law, *Journal of Islamic Law*, 8(31), 63-93.[In Persian]
- Partlett, D.F. (1983). Attorney-Client Privilege, Professions and the Common Law Tradition, *The Journal of the Legal Profession*, 9-25.
- Rahimi, Mohsen, Shayeganfard, Majid, and Sheikholeslami, Abbas (2024). The Challenge of Iranian Criminal Law to Citizens' Freedom of Speech, *Journal of Legal Studies*, 16(2), 145-190
- Richardson, L. (2017). Offences against the Administration of Justice at the International Criminal Court, *Journal of International Criminal Justice*, 15(4), 741-774.
- Salimi, S. (1400). Crimes against the administration of justice in the decisions of the International Criminal Court, *Journal of International Police Studies*, 12(45), p. 9-33.DOI, 10.22034/interpol.2021.95809 [In Persian]
- Schiettekatte, S. (2017). Article 70 proceedings at the ICC: in pursuit of the administration of (in)justice? Electronic copy available at: <https://ssrn.com/abstract=2964244>. View In 2024/05/15
- Sluiter, G. (2004). The icty and offences against the administration of justice, *journal of international criminal justice* 2, oxford university press. 631-641
- Vakilian, H., and Moghtader, M. (2023). Revisiting the Relationship between Law and Morality through the Lens of Natural Law Jurisprudence, *Journal of Legal Studies*, 15(4), 35-63
- Weissbrodt, D. (2009). The Administration of Justice and Human Rights, *City University of Hong Kong Law Review*, 1(1), p.23-47.

Documents and Awards

- Akzo Nobel Chemicals and Akcros Chemicals v Commission,(2010) curia C-550/07. Available at: <https://curia.europa.eu/juris> ,view in 2024/04/12

- Big Brother Watch and Others v The United Kingdom, (2021) Apps Nos 58170/13, 62322/14 and 24960/15, Judgment, Grand Chamber, European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre> ,view in 2024/05/23
- Case C-550/07 P, (2010), Judgment of the European Court of justice (Grand Chamber). Available at: <https://curia.europa.eu/juris> ,view in 2024/05/13
- Certiorari to the united states court of appeals for the sixth circuit, (1981), Upjohn CO. et al. V. united states et al. Available at: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/449/383> ,view in 2024/04/18
- Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of New Zealand, (2016) Human Rights Committee, UN Doc CCPR/C/NZL/CO/6. Available at: <https://www.ohchr.org/en/documents> ,view in 2024/04/22
- Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Human Rights Committee, (2015) UN Doc CCPR/C/GBR/CO/7. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/804708?ln=en&v=pdf> , view in 2024/02/19
- Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Italy, (2017) Human Rights Committee, UN Doc CCPR/C/ITA/CO/6. Available at: <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations> , view in 2024/05/21
- Data Protection Commissioner v Facebook Ireland Ltd, Maximillian Schrems (C-311/18), (2020) Judgment, Grand Chamber, Court of Justice of the European Union. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62018CJ0311> , view in 2024/05/12
- European Convention on Human Rights (1950) as amended by Protocols Nos. 11, 14 and 15. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG , view in 2024/04/13
- ECHR 159 (2022) CASE of Simic v. Bosnia and Herzegovina, 17 may 2022, Strasbourg. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-217256%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-217256%22]}) , view in 2024/03/22
- Human Rights Committee , UN DOC CCPR/C/GBR/CO/7/17, 17 August 2015. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/804708?ln=en&v=pdf> , view in 2024/04/11
- ICC Rules of Procedure and Evidence. Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> ,view in 2024/04/11
- Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Situation in the Central African Republic, ICC-01/05-01/08-3343, 21 March 2016, Trial Chamber III.

- Available at: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2016_02238.PDF ,view in 2024/05/22
- Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba GomboI et al, Situation in the Central African Republic, ICC-01/05-01/13, (2018), The appeals chamber, situation in the central African republic, bemba et al. Available at: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/05-01/13-2276-red> ,view in 2024/05/21
- Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba GomboI et al, Situation in the Central African Republic , ICC-01/05-51,(2014), pre trial chamber II, Judge Cuno Tarfusser, Single Judge, Request for Judicial Order. to Obtain Evidence for Investigation under Article 70. Available at: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2014_09742.PDF ,view in 2024/05/21
- Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Situation in the Democratic Republic of the Congo, ICC-01/04-01/06, 2009,Trial chamber. Available at: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/04-01/06-1813> ,view in 2024/04/09
- ICJ Rep, 1963, Northern Cameroons (Cameroon v. United Kingdom). Available at: <https://www.icj-cij.org/case/48> ,view in 2024/05/12
- ICJ Rep 1974, Nuclear tests, Australia v. france. Available at: <https://www.icj-cij.org/case/58/judgments> ,view in 2024/04/17
- ICTR Rules of Procedure and Evidence, Adopted on 29 June 1995. Available at: <https://www.google.com/search?client> ,view in 2024/04/17
- ICTY Rules of Procedure and Evidence, Adopted on 8 July 2015. Available at: <https://www.icty.org/en/documents/rules-procedure-evidence> ,view in 2024/04/17
- ILC, Yearbook, Vol II,1960. Available at: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1960_v2.pdf ,view in 2024/04/13
- ICSID Case No. ARB/16/16,(2018), Global Telecom Holding S.A.E. v. Canada Procedural Order NO. 5, Decision on Outstanding Issuiss of Legal Privilege. Available at: <https://www.italaw.com/cases/4695> ,view in 2024/04/07
- International Covenant on Civil and Political Rights, (1966), General Assembly Resolution 2200A (XXI). Available at: <https://www.un.org/en> ,view in 2024/05/03
- PIS Guide to International law and Surveillance, 2021, at:www.privacyinternational.org. Available at: https://privacyinternational.org/sites/default/files/2022-01/2021%20GILS%20version%203.0_0.pdf ,view in 2024/05/12

- Prosecutor v. Dusko Tadic, 15 July 1999, IT-94-1-A, ICTY Appeals Chamber. Available at: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>, view in 2024/05/11
- Rome Statute of the International Criminal Court (ICC), adopted 17 July 1998, entered into force 1 July 2002. Available at: <https://www.icc-cpi.int/publications/core-legal-texts/rome-statute-international-criminal-court>, view in 2024/03/14
- Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court VOL II, General Assembly Official Records Fifty-first Session Supplement No. 22A (A/51/22). Available at: <https://www.legal-tools.org/doc/e75432/pdf/>, view in 2024/03/19
- Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Right to Privacy in the Digital Age, UN Doc A/HRC/39/29 (2018). Available at: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g18/239/58/pdf/g1823958.pdf>, view in 2024/03/11
- Report of the Special Rapporteur on the Right to Privacy, (2020) UN Doc A/HRC/43/52. Available at: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/071/66/pdf/g2007166.pdf>, view in 2024/04/15
- Special Court for sierraleone Rules of procedure and evidence, Amended on 31 May 2012. Available at: <https://www.rscsl.org/Documents/RPE.pdf>, view in 2024/04/16
- Statute of the Special Court for sierraleone. Available at: <https://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf>, view in 2024/04/16
- The Prosecutor vs Jean-Pierre Bemba Gombo, Summary of the Appeal Judgment in the case, The Hague, 8 June 2018. Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CaseInformationSheets/BembaEng.pdf>, view in 2024/04/05
- Universal Declaration of Human Rights, 10 Dec 1948, General resolution 217 A. Available at: <https://www.ohchr.org/en>, view in 2024/03/04
- UN Doc CCPR/C/NZL/co/6, 28 APRIL 2016. Available at: <https://www.ohchr.org/en/documents>, view in 2024/04/12
- UN DOC CCPR/FRA/CO15/17 August 2015. Available at: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=899&Lang=en, view in 2024/03/12

